

Búvópatak

Polgári, kulturális és társadalmi havilap

2017. november – XVI. évfolyam 11. szám

Ára: 560 Ft

*A búvópatak-romantika
ma is még a „végső” remény.
Amíg lesz szomjazó.*

Illyés Gyula

Tetemrehívás **2**
*Debreczeni Tibor
szövegkönyve*

Napló helyett **9**
Győri Andor elbeszélése

Vázlat egy vers
mindenségéről **12**
*Tusnády László
tanulmánya*

Nemzeti színmű
született **15**
*Szíki Károly
Lezsák Sándor színművéről*

Köztes állapotban **18**
*Ádám Tamás
regényrészlete*

Mentsváram **21**
*Elisabeth Bérczy Bernström
prózaalkotása*

Áldás, békeesség **22**
*Cserna Csaba
tárcája*

Forradalom
Ország László elektrográfiája

Tetemrehívás

Dokumentumműsor az 1956-os forradalomról két részben

Összeállította DEBRECZENI TIBOR

Előadják DEBRECZENI TIBOR (T) és CSERNA CSABA (Cs)

BUDA FERENC: REND

Hazánk zúzott szívéen a vér
hűlő patakban omlik, alvad.
Rőtcsillagos, komor, kövér
tankok teremtenek nyugalmat.
Török a csend, szilánkja pattan,
füstölve száll a pillanatban.
Húsunk emésztő gyilkos hordák
minden erőnköt megrabolták.
Kezünkben fegyver, s jóremény
csak halottaink hűlt szemén.
Minket meggyaláztak, megöltek,
hernyótalpak halomra törtek,
töltött ágyúcsövekkel vártak,
tízszeres vasgyűrűbe zártak,
bombáztak, lőttek, aprítottak,
fegyvert letenni szólítottak
hazug szavakkal, fenyegetve,
hivatkozván békére, rendre,
de nekünk nem kell semmi rend,
ha tűz s terror teremti meg,
minékünk nem kell jóbarátság,
ha ágyúszóval magyarázzák,
minket nem győz meg érv, sem eszme
bombázva és szuronyt szegezve!
A véres, megfeszített Béke
lenéz a fegyverek csövére.
Hazánk zúzott szívéen a vér
görcsös, sajtó csomókba alvad.
Rőtcsillagos, komor, kövér
tankok teremtenek nyugalmat.

T: 1956. NOVEMBER 4-ÉN HAJNALBAN

*Az Egyesült Államok brit követsége és a külügyminisztérium közötti
telex-összeköttetésen alapuló üzenetcsere.*

Cs: A lövöldözés a külterületeken helyi idő szerint pontosan
5 órakor kezdődött. Az ágyúk nagy kaliberűek.

T: Tildy titkára éppen most telefonált nekünk, hogy elmondja,
az oroszok támadásban vannak az egész országban. Megke-
resett bennünket azzal, hogy a magyar kormány segítségün-
ket kéri.

Cs: Igen. Megszakadt az összeköttetés. Van valami további
hírük az amerikai családtagokról, akik tegnap megkíséreltek
kijutni Ausztriába?

T: A válasz az, hogy nincs, de igyekszünk megtudni.

Cs: Ezt nagyra értékelnénk, miután a férjek nagyon aggódnak
feleségük és gyerekeik biztonsága miatt.

T: Az államminiszter, valami Bibó István éppen most csön-
getett a követségi ajtón. Egy percre elmegyek megnézni, hogy
mi nyomja a lelkét. Megvizsgáltam a megbízólevelet, és úgy
látom, ő egyike azoknak, akiket tegnap neveztek ki.

Cs: Most éppen kávézunk. Bizony nagyon jólesik.

T: Bibó, igen, az államminiszter; Eisenhower elnöknek küldött
üzenete van a kezemben. Közlöm:

*EGYÜTT: „Nyomatékkal hangsúlyozzuk: e pillanatban Kelet-Európa
és az egész világ sorsa függ attól, mit tesz az elnök; az előttünk álló
kritikus napok döntik el, vajon a béke és szabadság útjára lépünk,
avagy az agresszió étvágját növeljük és világhatalmasztrófába sodródunk.
Most a világ hatalmain a sor, hogy megmutassák az ENSZ alapok-
mányába foglalt elvek erejét és a világ szabadságszerető népeinek
erejét!”*

Cs: A Biztonsági Tanács néhány perc múlva összeül.

T: Ennek nagyon örülünk.

Cs: Egy pillanat! Mindszenty bíboros áll az ajtó előtt, és mi
befogadjuk őt. Igen, beszélek vele, és mindjárt visszajövök.
A bíborost a titkára kíséri. Befogadjuk őt is?

T: Fogadjátok be! Egyébként kaphatnánk nyilatkozatot Mind-
szentitől?

Cs: Megkérdezem.

T: Egyébként mi ott a helyzet?

Cs: Egyedül vagyok most itt. A redőnyöket leengedtük, és pán-
célszekerényeket állítottunk az ablakok elé, úgyhogy innen
semmit sem látni. A páncélszekerényeket azért tettük az abla-

Mostani számunk 1956-os képeit Csorba Emánuel készítette.

kok elé, hogy megvédjék a szobát a golyók ellen, és csökkent-
sék a telex-felszerelés és a követség e részében dolgozó sze-
mélyzet megsérülésének lehetőségét.

T: Megvan: íme a Mindszenty bíboros nyilatkozatának for-
dítása:

EGYÜTT: „Komoly tárgyalások színlelése alatt összpontosított szovjet
csapatok hajnalban megszállták a fővárost és az egész országot. Tiltá-
kozom az agresszió ellen, és kérem, hogy az Egyesült Államok és más
hatalmak nyújtsanak erőteljes és gyors védelmet hazámnak.”

Cs: A nyilatkozat vége. Jól vették a szöveget?

T: Igen. OK.

Cs: Most Kovács Béla, a Kisgazda párt vezetője két hadnagy-
gyal a bejáratnál vannak, politikai menedéket kérnek. El kell
utasítanunk őket, hacsak nem kapok önöktől más utasítást.

T: Hamarosan küldünk tájékoztatást a Biztonsági Tanács
üléséről.

Cs: Várjuk.

T: Feljegyzés a Biztonsági Tanács üléséről:

A perui küldött azt mondta, hogy egyetlen ország számára sem
lehetséges, hogy sikerrel küzdjön a világ erkölcsi erői ellen,
amelyek végülis győzedelmeskedni fognak örökre.

Cs: Néhány perccel ezelőtt két nagy robbanást hallottunk.

T: Most a szovjet küldött beszél.

Cs: A budapesti vonal nincs rendben.

T: Újból megszakadt az összeköttetés. Újból megszakadt az
összeköttetés. Újból megszakadt az összeköttetés.

Cs: KIBÉDI VARGA ÁRON: FOHÁSZ 1957-BEN

Most, hogy néma egeken feketélik a hold,
most, hogy a nap
csak gyilkol,
most, hogy alszik a derék emberek buta világa,
s csak a gonosz éber,
bakancsa kattog a sima utakon,
megállunk, Isten, alattad,
nézünk és kiáltozunk
nagy kérdőjelekkel,
keserű szájjal zörgő emlékekkel szívünkben.
Isten,
villogó szaharák és rianó jégmezők,
jajgató hadnagyok és dögszagú zsarnokok
Istene,
éneklő halak és haldokló tigrisek,
kuncogó gyerekek és vacogó aggastyánok,
ország nélküli királyok,
országos gyilkosok,
oldódó világok
Istene,
megállunk alattad,
megállunk előtted,
s fogcsikorgatva hiszünk Tebenned,
a Te országodat fogcsikorgatva hisszük.
Most, hogy naponta s talán óránként
szállnak fel Hozzád a megkínzott,
golyóktól átrostált lelkek,
most, hogy az ifjú halottak mezein
hirtelen megsokasult a magyar szó,

elnémulunk. Atyánk, és Hozzád könyörgünk
az élőkért és a holtakért,
az ifjakért az oroszlán barlangjában,
a szüzekért, kiket csak a halál csókol,
az árvákért, kiket üldöz és beszennyez a
hangtalan nyomor.

Te, a minden és a semmi ura,
a könnyezőké és a kajánul röhögőké,
hörgő hősöké és kivégzőké,
gondolj velünk,
ne feledkezz meg azokról,
akik hiába vesztek el,
akik belefulladtak a szennyes árba,
ne feledkezz meg azokról,
akik bitóra várnak és tarkolóvésre,
és a tízezrekről sem, akik némán,
egyre némábban,
úsznak és hadakoznak a pokol vizei ellen.
Ámen

(Egmont-nyitány elől 2 perccig, utána beleúszik az Internacionálé
magyar nyelven, majd felerősödik és elnyomja az Egmont-nyitányt)

A páncélszekrényeket azért tettük
az ablakok elé, hogy megvédjék
a szobát a golyók ellen...

Második rész

KEDVES, JÓ KÁDÁR ELVTÁRS!

Részlet Kádár Jánosnak a Nagy Imre-kormány miniszterének
a beszédéből. 1956. november 1-jén.

Cs: Népünk dicsőséges felkelése lerázta a nép és az ország
nyakáról a Rákosi uralmat, kivívta a nép szabadságát és az
ország függetlenségét, amely nélkül nincs, nem lehet szocia-
lizmus.

T: Részlet Kádár János 1956. november 4-i szolnoki felhívá-
sából: „Kedves Elvtársak! Véget kell vetniünk az ellenforradalmi ele-
mek garázdálkodásának. Ütött a cselekvés órája! Megvédjük a munká-
sok és parasztok hatalmát, a népi demokrácia vívmányait!”

T: Részlet Kádár János 1957. május 1-jei beszédéből:

Cs: „Kedves elvtársak! Miben van a különös jelentősége a mai magyar
május elsejének népünk számára, és nyugodtan mondhatjuk, nemzet-
közileg is? Abban, hogy ezen a napon az októberi ellenforradalmi tá-
madás fölött a munkásosztály nemzetközi segítségével döntő győzelmet
aratott magyar dolgozó nép ünnepli a szabad május elsejét, a proletár
nemzetköziség ünnepét.”

T: Részlet Kádár János május 9-én mondott beszédéből:

Cs: „A Losonczy-csoport egy vonalban harcolt a Horthy-fasiszta
burzsoá ellenforradalommal a Magyar Népköztársaság ellen. Nagy
Imrék elárulták a párt, a magyar nép, a népköztársaság, a haza
érdekeit...”

T: Május 1-jén, a Hősök terén rendezett nagygyűlésen 400 ezer budapesti dolgozó vett részt. A párt tagjainak száma ekkor már meghaladta a 283 ezret.

Obersovszky Gyula verse a Markó utcai fogházból:
KIK VAGYtok TI

Cs: Az 1957-es Nagy Május Elseje hírére

Hát szabad ezt Lehet
Egy ilyen korcs hatalom talpa alá heveredni
Lehet
Lehet mondani, hogy
Éljen Az áruló éljen
A hóhér
A hóhér éljen?
Hát szabad ezt
Lehet
Kik vagytok ti
Kik
Emberek

(Markó fogház)

*Jaj, hogy mindig tömegestül találni aljas
talpnyalókat, akik bármit megcsinálnak,
amit csak parancsolnak nekik!*

T: A KIVÉGZETTEK NÉVSORA

ALAPI LÁSZLÓ, gépkocsikísérő, 1920, 1957. máj. 06.
ANDI JÓZSEF, honvéd zászlós, 1924, 1958. márc. 06.
ANGYAL ISTVÁN, építésvezető, 1928, 1958. dec. 01.
ANGYAL JÓZSEFNÉ FRIEDL VALÉRIA, háztartásbeli,
1912, 1959. júl. 21.
ARADI ISTVÁN, gépészmérnök, 1924, 1960. jan. 15.
ÁBRAHÁM JÓZSEF, szerszámkészítő, 1924, 1958. jún. 11.
Cs:
ÁCS LAJOS, honvéd, 1938, 1959. szept. 08.
BABÉR ISTVÁN, MÁV-alkalmazott, 1928, 1959. febr. 13.
BABOLCSAI ISTVÁN, csapos, 1905, 1958. márc. 06.
BAJDIK SÁNDOR, földműves, 1931, 1960. okt. 22.
BAKOS GYULÁNÉ SALABERT ERZSÉBET, darukezelő,
1930, 1958. nov. 28.
BALÁZS FERENC, vízvezeték-szerelő, 1933, 1957. ápr. 10.

T: KRASSÓ GYÖRGY: MÁJUSI HAJNAL

Gyűjtő. Kisfogház. Halk kopácsolás.
Rácsot, vak ablakot tavasz legyint.
„Az udvaron akasztás lesz megint.
Folyik tovább, pajtás, a gyilkolás”
„Gyűjts rá, barátom!” Mély szelíd harang
kong messziről „Egy hét és nyolc kötél.
Ki megy ma – Angyal, Kosa, Szenté, Szél?”
Egy zárka nyílik s felsűvít a hang:
„Fiúk... Hazánkért... Isten veletek...
Erdősi búcsúzik most tőletek.”

Valaki sír. Lépések. Lánc kocog.
Kinn: „Éljen a szabadság... Gyilkosok...”
Aztán csönd. Társam így szól: „Már nem él.”
S kezemben ég a cigaretta még.

(1958. május 10.)

Cs: A Krassó vers alatt mormolja:

BALÁZS GÉZA, segédmunkás, 1935, 1957. júl. 20.
BALLÁ PÁL, fakitermelő, 1919, 1957. okt. 25.
BALOGH LÁSZLÓ, csatornázó, 1925, 1958. ápr. 22.
BALOGH TAMÁS, vízvezeték-szerelő, 1931, 1958. márc. 04.
BARABÁS LÁSZLÓ, gombkészítő, 1909, 1960. nov. 29.
BARABÁS TIBOR, szállítómunkás, 1917, 1959. okt. 28.
BARTÓK JÁNOS, traktoros, 1936, 1957. febr. 12.
BATONAI ISTVÁN, targoncás, 1928, 1957. febr. 05.
BATONAI LÁSZLÓ, segédmunkás, 1927, 1957. febr. 05.
BÁN RÓBERT, rádiótechnikus, 1934, 1957. nov. 29.
BÁRÁNY JÁNOS, szerszámkészítő, 1930, 1959. febr. 18.
BÁRDOS JÁNOS, segédmunkás, 1902, 1959. okt. 02.

Cs: hangosan:

BORI JÁNOS, földműves, 1915, 1960. jan. 27.
BÓNA ZSIGMOND, hengerszerelő, 1930, 1960. jan. 29.
BRUSZNYAI ÁRPÁD dr., tanár, 1924, 1957. febr. 12.
BÜRGERMEISTER JÓZSEF, szerszámkészítő, 1938, 1958. jan. 09.
CZAKÓ ANDRÁS, segédmunkás, 1928, 1958. nov. 28.
CZERMANN LAJOS, segédmunkás, 1926, 1959. máj. 22.

T: hangosan:

CSERMÁK JÁNOS, pincér, 1928, 1959. júl. 30.
CSÍKI LAJOS, hiv. honvédtiszt, 1931, 1958. máj. 10.
CSIZMADIA FERENC, száll. munkás, 1932, 1958. nov. 12.
DOBI KÁROLY, kőműves, 1931, 1959. dec. 22.
DÓCZI DÉNES, segédmunkás, 1932, 1958. okt. 07.
DUDÁS JÓZSEF, mérnök, 1912, 1957. jan. 19.

Cs: Borisz Paszternak Illyés Gyulának írt sorai:

„Kedves barátom!

Nem tudok uralkodni magamon. Kinek mondhatnám el, mennyire lesújt,
elcsüggeszt, hogy újra fellángolt az a vadállati kegyetlenkedés, amely-

ről azt hittük, hogy örökre a múlté. Jaj, milyen kimeríthetetlenek a rágalom, a hamisság, a gyáva szolgálalkúság forrásai! Jaj, hogy mindig tömegestül találni aljas talpnyalókat, akik bármit megcsinálnak, amit csak parancsolnak nekik!”

T: A Paszternák alatt mormolja:

ERDÉJI GYULA, bányász, 1925, 1959. márc. 25.
ERDÉSZ JÓZSEF, vágár, 1927, 1957. aug. 15.
ERŐS ISTVÁN, segédmunkás, 1913, 1958. okt. 10.
FARKAS GÁSPÁR, sertésgondozó, 1914, 1960. jan. 27.
FARKAS IMRE, bádogos-szerelő, 1929, 1958. febr. 28.
FÁNCSIK GYÖRGY, anyagellenőr, 1933, 1960. jan. 03.
FÁY FERENC DR., kocsikísérő, 1908, 1958. márc. 14.
FEJES JÓZSEF TIBOR, lakatos, 1934, 1959. ápr. 09.
FENYVESI MIKLÓS, segédmunkás, 1935, 1959. márc. 28.

T: hangosan:

GABOR PETER, munkás, 1919, 1958. jún. 17.
GECZKÓ ISTVÁN, gépkocsivezető, 1926, 1957. máj. 06.
GERLEY JÓZSEF, vágár, 1930, 1958. ápr. 22.
GÉBER MIKLÓS, gépkocsivezető, 1903, 1957. szept. 12.

Cs: hangosan:

GÉCZI JÓZSEF, lakatos, 1930, 1958. nov. 11.
GÉMES JÓZSEF, munkás, 1909, 1959. júl. 30.
GIMES MIKLÓS, újságíró, 1917, 1958. jún. 16.
GONDA ANDRÁS, segédmunkás, 1900, 1960. márc. 03.
GULYÁS LAJOS, ref. lelkész

T: Gályász László plébános Kádár Jánosnak:

Hála a nagy Szovjetunió hős katonáinak!
Katolikus pap vagyok.
Megköszönöm Önnek, Miniszterelnök Úr, hogy minket, akik mi mertünk állni népünk érdekei mellett, megvédelmeznek a reakció sötét terveivel szemben. Köszönöm ezt és ígérem, hogy ezután is minden erőmmel dolgozni fogok a szocialista Magyarország érdekében.
Megkülönböztetett tisztelettel:

GÁLYÁSZ LÁSZLÓ
plébános, megyei papi béketitkár, a Hazafias
Népfrent megyei Választmányának tagja

Cs: A Gályász alatt mormolja:

GÖNCZI FERENC, gépkocsivezető, 1931, 1957. jún. 26.
GROSZMANN FRIGYES, csatornabúvár, 1920, 1959. okt. 28.
GYÖNGYÖSI MIKLÓS, vízvezeték-szerelő, 1929, 1957. jún. 26.
GYULAI LAJOS, anyagbeszerző, 1931, 1958. dec. 03.
HAJNAL SÁNDOR, üveges, 1914, 1959. júl. 21.
HANGODI ISTVÁN, építőmunkás, 1914, 1957. dec. 31.
HARAZIN JÁNOS, földműves, 1908, 1957. aug. 31.

Cs: A Gályász után hangosan:

HARMINCZ ISTVÁN, villanyszerelő, 1928, 1957. okt. 15.
HAVRILLA BÉLÁNÉ STICKER KATALIN, orsózó,
1932, 1959. febr. 26.
HÁMORI ISTVÁN, gépkocsikísérő, 1917, 1961. aug. 26.
HEGEDŰS GÉZA, segédmunkás, 1913, 1959. nov. 18.
HORVÁTH TIBOR, bányász, 1936, 1959. márc. 04.
HUSZÁR LÁSZLÓ, földműves, 1932, 1959. nov. 21.

T: hangosan:

HUZIAN ISTVÁN, szabósegéd, 1924, 1959. dec. 22.
ILYES LÁSZLÓ, segédmunkás, 1933, 1958. máj. 14.
IVÁN-KOVÁCS LÁSZLÓ, raktáros, 1930, 1957. dec. 30.
IVICZ GYÖRGY, villanyszerelő, 1936, 1959. febr. 18.
KOVÁCS LAJOS, segédmunkás, 1934, 1959. okt. 28.
KÖRÖSI SÁNDOR, betanított munkás, 1926, 1959. júl. 07.

Cs: Ortutay Gyula Kádár Jánosnak

Kedves Barátom!

Ahogy a tegnapi beszélgetésünk során megígértem, engedd meg, hogy újesztendei jókívánságaimmal együtt elküldhessem Neked a magyar népköltészetéről szóló háromkötetes munkámat. A Hazafias Népfrent főtítkáraként kérhetném-e, hogy valamilyen formában több és rendszeresebb útmutatást, útbaigazító tanácsokat és tájékoztatást kapjak.

Feleségednek is, Neked is erőt, egészséget, jó kedvet és eredményeket kívánok az új esztendőben!

Budapest, 1957. december 31.

Igaz barátsággal üdvözlő: Ortutay Gyula

T: Az Ortutay alatt mormolja:

KRAUSZ GYULA, szerszámkészítő, 1933, 1958. nov. 28.
KÜTI ISTVÁN, szabósegéd, 1920, 1957. okt. 25.
LACHY ALBERT, földműves, 1899, 1957. aug. 03.
LAKOS JÁNOS, egyetemi hallgató, 1927, 1957. nov. 29.
LASSÚ ISTVÁN, segédmunkás, 1936, 1957. szept. 5.
LAURINYEZ ANDRÁS, lakatos, 1935, 1957. febr. 15.

T: Az Ortutay után hangosan:

LENGYEL LÁSZLÓ, péksegéd, 1929, 1957. jan. 28.
LÉDERER JENŐ TIBOR, segédmunkás, 1923, 1958. jan. 13.
LÉNÁRD OTTÓNÉ, takarítónő, 1913, 1959. okt. 28.
NAGY JÓZSEF, hentessegéd, 1936, 1959. febr. 23.
NAGY JÓZSEF, csillés, 1934, 1959. ápr. 23.
NAGY ZOLTÁN, bányász, 1926, 1957. júl. 20.
NÉMETH JÓZSEF, kőművessegéd, 1912, 1959. okt. 28.

Cs: hangosan:

MOLNÁR IMRE, BM dolgozó, 1934, 1957. okt. 03.
MOLNÁR KÁROLY, hegesztő, 1930, 1958. júl. 05.
MOLNÁR LÁSZLÓ, főagronómus, 1922, 1958. febr. 20.
MOLNÁR SÁNDOR, bányász, 1933, 1958. márc. 06.
MONOSTORI LAJOS, asztalos, 1913, 1959. nov. 03.

*T: Kádár János K. I. Provalov vezérezredesnek
1963. május 31.*

A Déli Hadseregcsoport Katonai Tanácsa nevében születésnapom alkalmából küldött szívélyes jókívánságokért őszinte köszönetet mondok. Ez alkalomból kívánom önnek, kedves Provalov elvtárs és a Magyar Népköztársaság területén ideiglenesen tartózkodó Déli Hadseregcsoport katonáinak, tiszthelyetteseinek, tisztjeinek, tábormokainak jó egészséget és sikereket országaink és népeink közötti barátság és testvéri együttműködés további megerősítése érdekében.
Elvtársi üdvözléssel:

Kádár János

Cs: A Provalov alatt mormolja:

IZSÓ ANDRÁS, bognár, 1909, 1960. jan. 27.
 JOÓ LAJOS, tűzrendész, 1923, 1958. máj. 07.
 KALAIPOS JÁNOS, nyomdász, 1915, 1958. máj. 07.
 KATONA JÓZSEF, földműves, 1934, 1958. nov. 15.
 KATONA SÁNDOR, szállítómunkás, 1925, 1959. okt. 28.
 KÁLMÁN DEZSŐ, honvéd főhadnagy, 1931, 1958. nov. 15.

Cs: A Provalov után hangosan:

MOTZER NÁNDOR, térképész, 1930, 1959. ápr. 09.
 NAGY ANDRÁS, vasesztergályos, 1934, 1958. jún. 11.
 NAGY IMRE, miniszterelnök, 1896, 1958. jún. 16.
 NAGY JÓZSEF, szállítómunkás, 1929, 1958. febr. 28.
 NAGY JÓZSEF, vágár, 1929, 1958. nov. 28.

T: hangosan:

KOSA PÁL, vándoriparos, 1927, 1959. febr. 26.
 KOSZTERNA GYULA, szigetelő, 1920, 1958. okt. 07.
 KÓTÉ-SÖRÖS JÓZSEF, segédmunkás, 1931, 1957. jún. 26.
 Kovács Desz, vasesztergályos, 1929, 1958. okt. 07.
 KOVÁCS FERENC, elektromérnök, 1927, 1957. okt. 31.
 KOVÁCS IMRE JÁNOS, segédmunkás, 1927, 1961. aug. 26.

Cs: KASSÁK LAJOS: AZ ÁRULÓ

TTe is a testvérem vagy de olyan, akitől félek,
 Te is a testvérem vagy
 de olyan, akit utálok.

Akire ránézel megremeg. Aki rád néz lelövőd.
 Ó, hogy egyszerre mindkettőnket
 elbír a föld!

Miért nem nyílik meg alattad,
 miért nem dőlnek rád a hegyek,
 a vizek miért nem mosnak el?

De azért
 ne bízd el magad,
 egy szép napon,
 mint a görény,
 csapdába kerülsz
 és felakasztanak.

T: A Kassák alatt mormolja:

LUKÁCS LASZLÓ, fürdőmester, 1905, 1959. okt. 15.
 MAGORI MÁRIA, földműves, 1915, 1960. jan. 27.
 MAGYAR JÁNOS, vontatóvezető, 1934, 1958. nov. 15.
 MAJOR ERNŐ, honvéd őrnagy, 1915, 1958. márc. 06.
 MAJOR JÁNOS, kertész, 1906, 1959. okt. 02.

T: A Kassák után hangosan:

MAKÓ-KLÉGER LÁSZLÓ DR., segédmunkás, 1911, 1959. júl. 25.
 MALETER PAL, honv. miniszter, 1917, 1958. jún. 16.
 MANSFELD PÉTER, ipari tanuló, 1941, 1959. márc. 21
 MAYER ANTAL, villanyszerelő, 1913, 1958. jan. 14.
 MÁRÁSZ SÁNDOR, hiv. honvédtiszt, 1927, 1958. febr. 26.
 MECSÉRI JÁNOS, honv. alezredes, 1920, 1958. nov. 15.

Cs: hangosan:

ONESTYAK LASZLÓ, segédmunkás, 1938, 1958. nov. 22.
 OSVÁTH KÁROLY, műszerész, 1933, 1959. máj. 14.

ÖKRÖS VINCE, földműves, 1901, 1959. okt. 02.

PALOTÁS FERENC, alkalmi munkás, 1913, 1959. nov. 28.

PALOTÁS JÓZSEF, kovácssegéd, 1935, 1958. márc. 14

*T: Cyrus Eaton Kádár Jánosnak
 1960. október 22.*

Kedves Mr. Kádár

Nagy öröm és megtiszteltetés volt Eatonné asszony és a magam számára, hogy Önt és tisztelt társaságát, mint vendégeket vendégül láthattuk ebédre, amikor Ön New York-ban volt. Ezek a fényképek emlékül szolgálnak majd az önökkel való örvendetes együttlétünkről.

Üdvözöljük Önt.

Híve Cyrus Eaton

Cs: a Cyrus alatt mormolja:

PANZER GYULA FERENC, villanyszerelő, 1902, 1958. okt. 23.
 PAPP PÓPA JÓZSEF, centrifugálöntő, 1927, 1958. ápr. 16.
 PATKÓ ISTVÁN, segédmunkás, 1910, 1960. márc. 03
 PÁLHÁZI FERENC, autófényező, 1903, 1957. máj. 10.
 PÁLINKÁS (PALLAVICINI) ANTAL, őrnagy, 1922', 1957. dec. 10.

*Katit 1959. február 26-án végezték ki.
 Nem tudom, hogy másokat hogy vittek ki.
 Kinyílt az ajtó, és hívták.*

Cs: a Cyrus után hangosan:

PESTI ISTVÁN, bányász, 1897, 1959. dec. 02.
 PECH GÉZA, mérnök, 1931, 1958. ápr. 22.
 PÉRCSI LAJOS, mozdonyvezető, 1911, 1958. máj. 10.
 PINTÉR JÓZSEF, lakatos, 1936, 1957. jan. 16.
 PÓLYA FERENC SÁNDOR, villnyszerelő, 1913, 1957. ápr. 08.

T: hangosan:

PONGRÁCZ JÁNOS, lakatos, 1898, 1959. okt. 15.
 PREISZ ZOLTÁN, szerszámkészítő, 1925, 1957. máj. 10.
 PRESZMAJER ÁGOSTON, vontatóvezető, 1934, 1957. nov. 07.
 RAJKI MÁRTON DR., ügyvéd, 1901, 1959. júl. 30.
 RASZTIK PETER, földműves, 1902, 1960.jan.27.

*Cs: Bertold Beitz Kádár Jánosnak
 1961. május 17.*

Kádár János államminiszter úrnak, Budapest

Mélyen tisztelt miniszterelnök úr!

A legutóbbi budapesti látogatásom alkalmából megkértem Önt, fogadjon el tőlem – mint vadász a vadásztól – egy a Krupp cég által speciális puskacsőacélból készített fegyvert.

Megbízta Maltzahn urat, hogy adja át Önnek ezt a fegyvert. Jó vadászszerecsét kívánok Önnek hozzá.

Essen, 1961. május 17.

Mély tisztelettel:

Bertold Beitz

a Krupp Konzern vezetője

T: WITTNER MÁRIA: A MEGTORLÁS
– Részlet a vele készített interjúból –

Aztán átvittek bennünket a Kisfogházba. Négyen voltunk a zárkában. Márton Erzsé, Kati, a Bakosné meg én. Négy halálraítél.

(...)

Katit 1959. február 26-án végezték ki. Nem tudom, hogy másokat hogy vittek ki. Kinyílt az ajtó, és hívták. Összeborultunk, aztán bejött két fegyőr, megfogták, kézen fogták, és kivitték. Csak néztem utánuk, míg be nem csapódott az ajtó. Pici kis nő volt a Kati, egyenesen, feltartott fejjel ment. Sokszor felmerült bennem a gondolat, Kati utolsó képe, hogy vajon én, ha eljutok odáig, vajon én milyen lettem volna. Mert azt, hogy könyörögni lássanak, azt semmi szín alatt, inkább belerohadnék a földbe. Kati is ilyen volt.

Cs: RENNER PÉTER, térképész, 1933, 1958. febr. 05.
T: RÉMIÁS PÁL, honv. alhadnagy, 1930, 1958. nov. 15.
Cs: RIZMAJER JÓZSEF, földműves, 1935, 1957. aug. 31.
T: RUSZNYÁK LÁSZLÓ, bányász, 1933, 1957. nov. 29.
Cs: SCHIFF JÁNOS, munkás, 1930, 1957. ápr. 25.
T: SIKÓ DEZSŐ, kazánfűtő, 1930, 1957. júli. 20.
Cs: SILYE SÁMUEL, vasesztergályos, 1932, 1959. nov. 21.
T: SIPOS ISTVÁN, rakodómunkás, 1910, 1960. aug. 01.
Cs: SIMON GÁBOR, szabó, 1934, 1958. nov. 28.
T: SIMON GÉZA, lakatos, 1915, 1957. szept. 04.
Cs: SIPOS ZSIGMOND, elektrotechnikus, 1934, 1957. aug. 15.
T: SOMLAI ISTVÁN, géplakatos, 1936, 1957. ápr. 17.

Cs: U Thant, az ENSZ főtitkára, Kádár Jánosnak
1963. július 09.

Kedves Miniszterelnököm!

Úgy érzem, budapesti tartózkodásom nem csupán igen kellemes, de nagyon hasznos is volt, mivel lehetővé vált számomra, hogy találkozzam Önnel személyesen, kormányának tagjaival, országának több más vezetőjével. Személyes jókívánságaimat küldöm Önnek, s maradok tisztelő híve:

U Thant, az ENSZ főtitkára

T: Kádár János Bruno Kreiskynek
1976. október 01.

Dr. Bruno Kreisky Úrnak,
az Osztrák Köztársaság szövetségi kancellárjának, Bécs
Igen Tisztelt Kancellár Úr!

Nagy várakozással tekintek bécsi látogatásom és az Önnel való találkozás elé. Meggyőződésem, hogy eszmecserénk hozzá fog járulni a két ország és a két nép jószomszédi együttműködésének további fejlesztéséhez.

Budapest, 1976. október 01.

Szívélyes üdvözlettel:

K. J. (saját kezű szignó)
Kádár János

Cs: FALUDY GYÖRGY: EGY HELYTARTÓHOZ, 25 ÉV UTÁN
részlet

Cs: Haynaunak indultál. Ez rég volt, mondják.
Megszelídültél. Naftalinba tetted
a kötelet s előkerült a kolbász.

Azt hallom, hogy szeretnek.

T: Álnok vagy, skizofrén, provinciális
s hazug. Opportunizmusod csigája
hány orosz elvtárs nadrágján mászott fel!
Többnyire nem hiába.

Cs: A szabadság csodaszarvasát üztük
négy száz éve. De ki fut most utána?
Te érted el. Szívós vagy. Egy országot
toltál át Ázsiába.

T: Tiéd a jelen. Agyoncenzúrázott
múltaddal mint vagy? Olykor, esti csendben
hallod-e újra, hogy Rajk barátod
nyaknyigolyója reccsen?

Cs: Ha altatóval sem tudsz már aludni:
Tóth Ilonka sóhaja utolér-e?
s Losonczy hörgése, akinek kását
töltöttél tüdejébe?

T: Mit bánod ezt?

EGYÜTT: Amíg élsz, zsíros torkok csámcsognak körül
és ha meghalsz, tested díszsírba kerül. És hol
vannak ők már, akik utat kerestek,

hogy nagy hatalmak öngyilkos viszálya
közt magunkat békésnek és szabadnak
tudjuk egyszer?

T: Nagy Imre így kívánta,

Cs: Őt is felakasztották.

T: SOMOGYI TIBOR, honvéd, 1935., 1958. márc. 06

Cs: SOTONYI JENŐ, esztergályos, 1913, 1960. márc. 03

T: SÖRÖS IMRE, lakatos, 1932, 1958. febr. 05.

Cs: SPAMBERGER GYÖRGY, technikus, 1913, 1957. nov. 08.

T: STEINER LAJOS JÓZSEF, szállítómunkás, 1930, 1958. aug. 05.

Cs: SZABÓ JÁNOS, gépkocsivezető, 1897, 1957. jan. 19.

SZABÓ KÁROLY, villamoskalauz, 1924,

SZÁSZ ZOLTÁN, bányász, 1930, 1957. júl. 20.

SZEGEDI FLÓRIÁN, villanyszerelő, 1929, 1958. szept.

SZELEPCSÉNYI ISTVÁN, segédmunkás, 1932, 1959.

SZENTE ISTVÁN, géplakatos, 1937, 1958. dec. 23.
 SZENTÉ KÁROLY, géplakatos, 1906, 1958. dec. 23.
 SZILÁGYI JÓZSEF DR., politikus, 1917, 1958. ápr. (?)
 SZIRMAI OTTÓ, dramaturg, 1926, 1959. jan. 22.
 SZIVÁK ISTVÁN, villanyhegesztő 1934 1959. okt. 28.
 SZÍVÓS GÉZA, segéd munkás 1931, 1957. jan. 03.
 SZMREK BENJÁMIN, földműves, 1934, 1957. szept. 05.
 SZÖRTSEY ISTVÁN, fűtő, 1891, 1957. nov. 21.
 TAKÁCS KÁLMÁN, fűtő, 1909, 1958. nov. 06.
 TALLÓ MIHÁLY, lakatos, 1919, 1960. jan. 27.
 Tóth Ilona Gizella, szigorló orvos, 1932 1957. jún. 28.
 TÓTH JÓZSEF, segéd munkás, 1927, 1959. febr. 26.
 TÓTH LÁSZLÓ, segéd munkás, 1914, 1957. júl. 20.
 TÓTH TIBOR, traktorvezető, 1937, 1957. dec. 22.
 TÖRZSÖK GÉZA, szabász, 1911, 1958. máj. 20.
 TUMBÁSZ ÁKOS, segéd munkás, 1935, 1959. márc. 28.
 TUTSCH JÓZSEF, traktorvezető, 1929, 1959. szept. 24.
 ÚJVÁRI JÓZSEF, segéd munkás, 1927, 1958. jún. 25.

...csak úgy maradhatunk hívek Magyar-
 országhoz, ha soha el nem áruljuk, amiért
 a magyar harcosok életüket adták...

Cs: Kádár János Major Tamásnak
 1960. június 07.

Major Tamás elvtársnak,
 Budapest, XIII. Pozsonyi út 40.
 Tisztelt Major elvtárs!

A közöttünk létesült hivatalos kapcsolatokon kívül mi ketten huzamosabb ideje személyes ismerősök, s ha úgy tetszik, félig-meddig barátok is vagyunk. Nos, ez utóbbi jogcímen azt ajánlom Neked, hogy a múltkori születésnap estén általad durván megsértett Kállai Gyulánétól és Kállai Gyulától illő formában kérj bocsánatot. Minden jót.

Kádár János

EGYÜTT: ILLYÉS GYULA: EGY MONDAT A ZSARNOKSÁGRÓL
 – részletek –

hol zsarnokság van,
 mindenki szem a láncban;
 belőled bűzlik, árad,
 magad is zsarnokság vagy;
 vakondként napsütésben,
 így járunk vaksötétben,
 s feszegetünk kamarában,
 akár a Szaharában;
 mert ahol zsarnokság van,
 minden hiába,
 a dal is, az ilyen hű,
 akármilyen mű,
 mert ott áll
 eleve sírodnál,
 ő mondja meg, ki voltál,
 porod is neki szolgál.

Cs: ALBERT CAMUS: A MAGYAROK VÉRE
 – részlet –

A legázolt, bilincsbe vert Magyarország többet tett a szabadságért és igazságért, mint bármelyik nép a világon az elmúlt húsz esztendőben. Ahhoz, hogy ezt a történelmi leckét megértse a fülét betömő, szemét eltakaró nyugati társadalom, sok magyar vérnek kellett elhullnia – s ez a vérflowam most már alvad az emlékezetben.

A magára maradt Európában csak úgy maradhatunk hívek Magyarországhoz, ha soha és sehol el nem áruljuk, amiért a magyar harcosok életüket adták és soha, sehol – még közvetve sem – igazoljuk a gyilkosokat...

T: ZALÁN TIBOR: A NÉVTELEN VELSZI BÁRD
 – részlet –

Kering a szél, a déli szél, iszapba bútt halak tátogják,
 éljen Eduárd, de néma szájukat
 feszíti kín, feszíti gyász. Hazug lett mára Vélisz.
 Kiszáradt lelkek árnya és rongy nép, mit benne lelsz.
 Ötszáz bizony dalolva ment, mi' szép volt, istenem,
 Edward király, angol király, te tetted ezt velem.
 Ahányan álltak lángba ott, hőökké lettek mind.
 Emlékük sír a lanton még –, példájuk visszaint...

Cs: Példájuk visszaint?
 (A Himnusz első versszakát mondják mindketten,
 mintha imát mormolna ki-ki magában!)

GYŐRI ANDOR

Napló helyett

második rész

1956

A következő napok budapesti eseményeit nem tudtam követni. Míg Győrben már nyugalom volt, onnét folyamatos harcokból jöttek hírek. A rádió a korábbi hatalom szócsöveként a felhívásokban a felkelőkről még mindig mint ellenséges csoportokról beszélt, akiket a baráti szovjet hadsereg és a rendőrség segítségével le kell fegyverezni. A kormány átalakítása, a tűzszüneti tárgyalások, amnesztia-ígéretnek számomra nehezen felfogható és értelmezhető fejlemények voltak. Az pedig, hogy október 29-én végre bejelentették, hogy az egész országban befejeződtek a harcok, majd 30-án a reggeli hírek arról szóltak, hogy a Köztársaság téren újra elkezdődtek, bennem végképp bizonytalanságot és valamilyen izgalommal vegyes félelmet keltett. Sokakat félrevezettek a *Szabad Európa* rádió közleményei is, melyek azt sugallták, hogy már alakul a nyugati összefogás Magyarország megsegítésére. Anyám ezt türelmetlenül várta, apám viszont elképzelhetetlennek tartotta. Abban, hogy hosszasan sorolták, hányszor ült össze az ENSZ Biztonsági Tanácsa, és mely országok álltak ki a magyar forradalom mellett, ő csak az időhúzást és a figyelem elterelését látta.

Ablakunkkal szemben a Petőfi hídra sebtiben felszerelt hangszórókból egész nap indulók harsogtak, amit nem tudtunk mire vélni. Anyám, aki egyébként is mindig énekelt valamit, most egyre gyakrabban olyan német katonadalokat, mint a Lili Marleen. Felnőtt koromra is fülemben maradt a visszatérő utolsó sor: wie einst Lili Marleen. Korábban ezt csak nagyon halkán merte énekelni, mert tiltott volt.

Aztán újabb hírek jöttek: az oroszok Budapesten tűszokat szednek. A lakásokból, pincékből előmerészkedett embereket összefogdosták, és hátrakötött kézzel valamelyik házfal elé állították. A harcoló csoportokat felszólították, hogy tegyék le a fegyvert, és adják meg magukat, különben lelövik a tűszokat. Nem adta meg magát senki. Szomszédunkban egy idős házaspár lakott, lányuk a vőlegényével – mindketten vegyész-mérnökök voltak – Pesten élt. Őket is elfogták, és egy teljes napot álltak megkötözve az egyik pártház fala előtt, míg végül egy sorozattal kivégezték őket. Az idős emberek nem tudták feldolgozni egyetlen gyermekük elvesztését. Heteken át hallottuk fájdalmas kiáltásukat a vékony falon keresztül: Anitát, a lányukat szölongatták.

Reménykeltőbb napok következtek. Bemondta a rádió, hogy a Szovjetunió kormánya határozatot hozott csapatainak kivonásáról, és ezt akkor mindenki el is hitte. Nagy Imre bejelentette, hogy elkezdődtek a tárgyalások az ország kiléptetéséről a Varsói Szerződésből. Új pártok alakultak, a régi vezetők Moszkvába menekültek. Megnyíltak a börtönök, kiszabadultak a politikai foglyok, bebörtönözött papok, köztük Mindszenty bíboros, aki diadalmenetben, hatalmas tömeg kíséretében érkezett Budapestre. Győrben beindult a *Szabad*

Győr Rádió. A forradalom nyugati visszhangjáról továbbra is bátorító hírekben számolt be a *Szabad Európa*. Elmondták, hogy többek között Eisenhower amerikai elnök is a magyar nép iránti csodálatának adott hangot egy televíziós és rádióbeszédben. Azt viszont nem mondták el, hogy ugyanebben a beszédében az elnök azt is kijelentette, hogy nem fog katonai segítséget nyújtani Magyarországnak. Moszkva pedig megértette az üzenetet.

...egy teljes napot álltak megkötözve
az egyik pártház fala előtt,
míg végül egy sorozattal kivégezték őket.

A kormány átalakításáról, az új állami vezetők szomszédos országban folytatott tárgyalásairól szüleim sokat vitatkoztak. Anyám vérmes forradalmár volt, és azonnal a végletekig szeretett volna elmenni, apám a megfontoltabb, tárgyalásos út híve volt, mert féltette az elért eredményeket. Anyám folyamatosan korholta Amerikát, amiért nem képes „az oroszok orrára koppintani”. Mert hogy „ezeknek meg kell mutatni, ki az úr a háznál”. Apám pedig nem hitt abban, hogy külső katonai segítséget kap az ország. Pontosan tudta, hogy ez Amerika részvétele vagy legalább támogatása nélkül elképzelhetetlen, és hogy a hidegháború legmélyebb időszakában Magyarország szabadsága nem elég nyomós ok egy esetleges harmadik világháború kockázatának felvállalásához. Ezzel mind a nyugati világ, mind pedig Moszkva tisztában volt. A szuezi válság még kapóra is jött Amerika számára, mert elterelte a figyelmet a magyar forradalomról, és még különösebben indokolni sem kellett a tétlenséget. Az emberek mégsem a realitásoknak megfelelően gondolkodtak, hanem táplálták magukban és egymásban a reményt, hogy az elszánt és kitartó küzdelem végül mégis arra kényszeríti a Szovjetuniót, hogy feladja egy több szempontból is stratégiai fontosságú bázisát Európában.

A *Szabad Európán* egyre gyakrabban hallottuk, hogy „a szovjet csapatok mozgása növekvő nyugtalanságot kelt az ország lakosságában”. Valóban, jöttek a hírek a keleti országrészből, hogy a csapatmozgások nem a kivonulást szolgálják, hanem csak áthelyezéseket jelentenek, sőt újabb hadosztályok jönnek. Páncélosok vették körbe Budapestet, a repülőtereket és a nagyobb vidéki városokat, majd beszivárogtak, és elfoglalták azok fontosabb pontjait. A fővárosban emiatt megint felerősödtek a harcok, vidéken azonban nem alakult ki újabb ellenállás. Az a hír járta, hogy az újabb csapatok ázsiai katonákból álltak, akiknek azt mondták, hogy német nácik ellen kell harcolniuk, és akik még azt sem tudták, hogy Németországban vagy Magyarországon vannak-e.

Nagy bérházunk északi oldala elé, pontosan a mi ablakunk alá is odaállt egy tank, nyugat felé fordított ágyúcsővel. Hogy mennyire feszült volt a helyzet, mutatja az eset, ami az ablakunk alatt történt, és amelyről sokáig beszéltek a városban. A bérháznak hatalmas ablakai voltak, rajtuk régi típusú, súlyos faredőnyök. Az egyik szomszédos lakásban amikor este leengedték a redőnyt, feltehetően elszakadt a kopott redőnyzsinór, és a nehéz roló sorozatlövés-szerű robajjal száguldott le a sínek között. A katonák a tank körül azonnal hasra vágták magukat, és fedezéket kerestek. Jó időbe telt, mire rájöttek, hogy nem támadta meg őket senki, de attól kezdve a tank csöve az épületre, a házunkra irányult. A tank ablakunktól nem volt messzebb 20–25 méternél.

November 3-án, szombaton éjfélig hallgattuk a *Szabad Európát*, hátha megtudunk valamit arról, ami most az országban valójában történik. Amit a magyar rádióban a kormány törekvéseiről, nemzetközi tárgyalásokról, a csapatkivonásokról hallottunk, nem volt összhangban azzal, amit a napi életben tapasztalni lehetett. Bármerre mentünk, mindenhol orosz katonák és tankok voltak. Aggasztó volt a helyzet, és sokan tartottak attól, hogy még rosszabbra fog fordulni. A *Szabad Európa* rádióból meg csak hangzatos szövegek jöttek arról, hogy a nyugati kormányok és intézmények vezetői ismét együttérzésüket fejezték ki a szabadságáért hősiességgel harcoló magyar néppel.

Páncélosok vették körbe Budapestet, a repülőtereket és a nagyobb vidéki városokat...

– Fújják föl az együttérzésüket! – fakadt ki anyám – Jönének ide, és söpörnek ki ezeket innen, hogy a lábuk se érje a földet!

– Nem fog idejönni senki. Nem vagyunk mi annyira fontosak senkinek, hogy az oroszokkal szembeálljon értünk – tette hozzá apám lemondóan.

– Gyáva, pipogya népség.

Én csak hallgattam, és bár értettem, amit mondtak és amiért gondoltak, a helyzet kilátástalanságát nem fogtam fel.

Másnap, november 4-én már kora hajnalban fent voltunk apámmal. Anyám és húgom még aludt, de mi már öt óra előtt a rádiónál ültünk. A *Szabad Európán* még nem volt adás, így a Kossuthot hallgattuk, és más magyar nyelvű adót kerestünk a közép és rövid hullámhosszon. Valahonnét, alig érthetően a „forradalmi munkás-paraszt kormánynak” a „magyar dolgozó néphez” intézett üzenete hangzott fel. – Mi ez? – kaptam fel fejem apám. – Milyen rádió ez? – Arcán megdöbbenést láttam, ez nem a forradalom rádiója. Az ellenforradalmi tevékenység és a fegyveres ellenállás azonnali beszüntetésére szólították fel a lakosságot. Csak évek múlva derült ki, hogy ez a Szovjetunió által felállított ellenkormány Ukrajnából sugárzott adása volt. Újból megkerestük a Kossuth rádiót, ahol bemondták, hogy hamarosan Nagy Imre fog beszélni. Pár perc múlva elhangzott a drámai hangú bejelentés, hogy a szovjet csapatok nagy erővel megtámadták a fővárost. – Ettől tartott mindenki – mondta apám szomorúan.

A rövid rádióüzenetet többször megismételték, idegen nyelveken is, majd szintén többnyelvű segélykérő felhívások kö-

vetkeztek. Felkavaró volt az a reggel. Fegyelmezetten, mégis tele kétségbeeséssel szólt a Magyar Írók Szövetségének kiáltása: *Segítsetek! Segítsetek! Segítsetek!* Közben hírek az egyre közeledő harcokról és zene a kilátástalanság és gyász hangjaival. Amikor meghallottam a rádióban az utcáról beszűrődő lövések hangját, képzeletemben úgy játszódtak le az események, mintha moziban ülnék. Már egészen közlőrl szóltak a lövések, de a stúdióban még mindig ott voltak az emberek. – Mi lesz velük? – kérdeztem magamtól. Felhívások, hírek, zene. Egy idő után már csak zene, majd hirtelen az is megszakadt. Hosszú percekig csönd volt, aztán távoli léptek dobogtak, és mintha ládákat, bútorokat dobáltak volna. Futkosás hangjai már közvetlenül a stúdiószobánál. Valaki felkapta, és ide-oda rakta a mikrofont. Alig csendesedett el valamennyire a háttér, máris beleszólt egy új hang:

– Kedves hallgatónk, a Szovjetunió másodszor szabadította fel hazánkat.

– Elvesztünk, fiam – szólt apám halkán, és felállt a rádiótól.

Az orosz invázió erejéről, kiterjedéséről sokáig nem tudtunk semmi pontosat, mindenesetre lesújtó volt a *Szabad Európa* vasárnap délelőtt tíz percenként felolvasott hírmagyarzatának címe: *Hajnal óta háború van Magyarországon*, majd később: *Megalakult a szovjet ágyútorok kormánya*. A Kossuthon pedig egyfolytában az „ellenséges ellenforradalmi csoportokat” szólították fel megadásra. Ismét arra buzdították a budapesti lakosságot, hogy tegyék a rádiókat az ablakba. Azoknak, akik leteszik a fegyvert, büntetlenséget ígértek, akik viszont nem, azokat a szovjet rögtönítélő bírósággal fenyegették. Akkor ismertem meg a félelmetes szót: *statárium*. Győrben nem voltak harcok, csak tankok és katonai teherautók vonultak át a városon, a rádió mellett ülve mégis úgy éreztem, mintha a háború kellős közepében lennék.

Egyre több orosz katonai járművet láttunk nyugat felé haladni, ami anyámat nagyon aggasztotta. Semmi hírünk nem volt arról, hogy milyen helyzet alakult ki a szülőfalujában. Nyugtalanosságát csak fokozta, hogy öccse, aki szintén ott lakott, valamelyik este sötétedés után motorral eljött hozzánk, és elmesélte, hogy a forradalom napjaiban számonkérte a párttitkáron, amit nagyanyámmal tettek. Előtte nem részletezték, hogy miből állt a számonkérés. November 6-án anyám úgy döntött, hogy odamegyünk. Határsávi engedélyünk nem volt, valószínűleg nem is volt akkor olyan hatóság, amelyik azt kiállíthatta volna.

A közlekedési viszonyokra jellemző volt, hogy az ötven kilométert vonattal három vagy négy óra alatt tettük meg. Azután sötétben gyalogoltunk egy órát az állomástól nagyszüleim házáig. A kapu zárva volt; sokáig dörömböltünk, mire beengedtek. Nem véletlenül. Ott volt a nagybátyám, anyám öccse a feleségével és két kisgyerekével; a kisebbik, a fiú alig múlt fél éves, de engem már fontos emlék kötött hozzá. Nem sokkal születése után súlyos beteg lett, a mosonmagyaróvári kórházba került, de onnan néhány nap múlva kiadták, mert nem tudtak segíteni rajta, és a győri kórházat ajánlották. Egy hét után ott is lemondtak róla az orvosok, így a szülők kérésére a lakásunkba hoztuk a kicsit, és mi ápoltuk. Összefordítottunk két fonott karosszéket, az lett az ágya. Győrben mégis könnyebben tudtunk Orizát, a csecsemőtápszert és anyatejet meg orvosságot szerezni. Egy alkalommal én vigyáztam Kisjósikára – mindenki így hívta –, amíg anyámék tápszerért mentek. Teljesen átéreztem a feladat súlyát, feltettem arcom-

ra a felnőttek szájmaszkját, és úgy ültem a karosszéke mellett. Amikor a szülők váratlanul betoppantak, nevetve dicsérték buzgóságomat, én meg zavarban voltam, mintha rajtakaptak volna valamin. Talán három hétig volt nálunk; megerősödött annyira, hogy hazavihették.

Fontos megbeszélés közepébe csöppentünk. Nagybátyám gondterhelt arccal magyarázott valamit, nagyszüleim meg aggodva, tanácstalanul hallgatták. Apám miatt magyarra fordították a szót.

– Nekünk menni kell, ezek itt engem kivégeznek különben. Jöjjenek velünk, gondoskodunk magukról.

– Nem lehet, nem tudunk mi innen elmenni – mondta nagyapám lehajtott fejjel. Nagyanyám nem szólt, kezében egy zsebkendőt morzsolgatott.

– Holnap korán indulunk, előtte még idejövök. Gondolják meg addig. Nem viszünk semmit, csak ruhát meg ennivalót a gyerekeknek.

Apámat megkérte, hogy nézzen ki az udvarra, majd eltűntek hátul a kertek alatt. Másnap apámnak vissza kellett utazni Győrbe, mi még néhány napig maradtunk.

A falura sajátos építkezési mód volt jellemző. A házak utcai homlokfala összeért, egy nagy kapun keresztül lehetett bejutni a hosszú, keskeny udvarra. Elöl, a konyhával szemben kút, majd a magtár és az istállók előtt a baromfiudvar, leg hátul pedig trágyadomb, mögötte árnyékszék. Nappal még mi is hátra mentünk, de este minket csak az udvarra küldtek ki a sötétben, hogy elvégezhessük a dolgunkat. Egyik este, amikor ki kellett mennem, hirtelen katonaruhás emberek buktak le a földre, akik addig az ablakon leskelődtek. Felnőtt korban többször visszagondoltam erre az esetre. Valamiféle gondviselés vezetheti a gyerekeket, hogy ne vegyenek észre mindent, vagy ha már észrevették, ne fogják fel, amit láttak. Elvégeztem a dolgomat, mintha mi sem történt volna, és visszamentem a nagy, nappalikeént használt konyhába. Egy perc sem telhetett el, dörömböltek az ajtón, majd feltépték azt, és betódult nyolc vagy tíz fegyveres, pufajkaruhás ember. Egy részük orosz lehetett.

– Hol van? – ordította valamelyikük.

– Nincs itt senki, csak mi – mondta nagyapám.

– A fia hol van?

– Nem tudjuk.

Minden szekrényt kinyitottak, minden ágyat felforgattak.

– Ha idejön, küldjék be a tanácsra – dörögte a vezetőjük, aztán elvonultak.

– Hogy tudtak bejönni a külső kapun? – kérdezte anyám.
– Azt tegnap óta nem szabad bezárni, különben betörik – mondta nagyapám, és legyintett.

Pár nap múlva az esti vonathoz mentünk ki az állomásra. Ahogy elhagytuk a falut, teljes sötétség borult ránk. Nagyapám kikísért minket, hogy anyám ne legyen egyedül a két gyerekkel. Félúton lehettünk, amikor a sötétből katonák ugrottak elénk. – Sztoj! – kiáltották. Zseblámpával mindegyikünknek az arcába világítottak, és igazolványt kértek. Hosszan vizsgálták anyám igazolványát, és húgomra meg rám mutogattak. Anyámnak végül horvátul nagy nehezen sikerült elmagyarázni nekik, hogy mi is bent vagyunk az ő igazolványában. Szemlátomást nem ismerték a latin betűket. Mi tovább mehettünk a vonathoz, de nagyapámnak vissza kellett fordulni.

Többször mentünk ezekben a zavaros időkben a nagyszüleimhez, mert anyám nagyon aggódott miattuk. Ez volt az az időszak, amikor a vonat néhány percre mindig megállt, ahogy elhagytuk a hegyeshalmi vasútállomást. Ott egy kanyarban a sínpár csak pár száz méterre haladt a határtól, és a mozdonyvezető nem várta meg, hogy a menekülők meghúzzák a vészféket. Ez az út Ausztria felé csaknem november végéig nyitva volt, jöllehet a közúti határátkelőket akkor már vagy három hete tankok torlaszolták el. A vöröskeresztes autókát sem engedték be az országba.

Közben újból elindult a tanítás az iskolában. Néhány napos megszakítások azért voltak, mert nem volt mivel fűteni az osztálytermeket. Ilyenkor felírták a táblára, hogy „Holnap szén-szünet” a gyerekek nagy örömeire. Átmeneti időszak volt az minden szempontból. A reggeli kezdéskor egyre több pad maradt üresen az osztályban, de a tanárok között is akadt, aki nem jött többet. Egyes tantárgyaknál meg senki nem tudta, mit kellene tanítani, így az órák felolvasással, beszélgetéssel teltek.

Az élet más területen sem tudott visszazökkenni a rendes kerékvágásba. Aki nem ment el, az félt, mert nem tudta, mire számíthat. Biztonságban senki sem érezhette magát, legfeljebb ismét a párttagok és családjuk. A lakosság élelemmel való ellátása összeomlott. Kenyérért és lisztért is hosszú sorokat kellett állni. Ez gyakran 2–3 óráig is eltartott, mert késve érkezett a szállítmány. Előfordult, hogy hiába álltuk ki a sort, mert mire a boltajtóhoz értünk, elfogyott, amire vártunk. A sorban állás feladata sokszor hárult húgomra és rám. Azt is megtettük, bár ettől nem volt jó érzésem, hogy mögöttem tíz-húsz méterrel ő is beállt a sorba, hogy kétszeres adaghoz jussunk. Attól tartottam, hogy felismerik, hogy egy családhoz tartozunk, és elzavarnak bennünket. Ha meg nagy ritkán húst vártak valamelyik boltba, akkor még hosszabb volt a sor. Bár sokáig tartott így a vásárlás, nem unatkoztam, hallgattam az embereket.

A bérház udvara újra megtelt, és a kiváltságosok gyerekei ismét a Szovjetuniót dicsőítették. Ha lehetett, külön fociztunk vagy bújócskázunk, de néha nem tudtuk kikerülni őket. Valamelyik játék során vita alakult ki, és az egyik tanácselnök-csemete fenyegetően szólt rám:

– Az ellenforradalom alatt is nagy volt a szád, ezért még megjárjátok!

Felindulásomban nem jutott más eszembe, mint hogy rávágjam:

– Hülye vagy te!

TUSNÁDY LÁSZLÓ

Vázlat egy vers mindenségéről

Holdudvaruk van itt a szavaknak

ADY ENDRE: *A föl-földobott kő*

F Föl-földobott kő, földedre hullva,
Kicsi országom, újra meg újra
Hazajön a fiad.

Messze tornyokat látogat sorba,
Szédül, elbúsong s lehull a porba,
Amelyből vétetett.

Mindig elvágynak s nem menekülnek,
Magyar vágynak, melyek elülnek
S fölhogadnak megint.

Tied vagyok én nagy haragomban,
Nagy hűtlenségben, szerelmes gondban
Szomorúan magyar.

Föl-fölhajtott kő, bús akaratlan,
Kicsi országom, példás alakban
Te orcádra ütök.

És, jaj, hiába, mindenha szándék,
Százszor földobnál, én visszazállnék
Százszor is, végül is.

Gyermekkorunk óta kísér minket ez a vers. A „messzi tornyok” világa a haza és az idegen föld párhuzamában sarjadjik gyakorta, de vissza-visszatérve hozzá, valami örvénylés fogja el az embert, a nagy pillanatok bűvölete, igézete.

Mi a titka? Külön-külön ízelgethetjük, vallathatjuk a szavakat. Az imént említett jelzős szerkezet mellett (messze tornyokat), vele együtt ott a „fölhogadnak”, különös ige, ezzel talán sohasem találkoztunk volna, ha e vers miatt nem vésődik az agyunkba olyan régen. A költeménytől függetlenül használtuk-e valaha is? Nem valószínű. Mégis ott tündöklök, ott uralkodik jótékonyan ebben a remekműben, mint népmesékben jószágos királyaink, csak ott léteznek, csak ott.

Miért nem az a hatása, mint az idegeinket borzoló, nyelvünket marcangoló, szívüinktől oly távoli szó-szörnyetegeknek, amelyeket eredeti szavaink helyett a divat fétis-hatalma méregként terjeszt (akar nekünk átadni) manapság beszédünkben? Mert tudjuk róla, hogy abból a porból vétetett, amelyből a mi testünk is. Emlékek sodrása kíséri. Ez a vers szinte az egyetlen vára, mégis nagy lélek-birodalma van, mint

a „minden” szónak vagy a „föl-fölhajtott”-nak is. Különös ez az utóbbi, hiszen a nyelv jelenlegi állapota szerint jogosan érezhetjük úgy, hogy a „hajít” „í”-je kiesett. De azt is érezzük egyúttal, hogy ennek valami különös múlt íze van.

Ezzel a szóval kapcsolatban, versolvasás közben, más nem biztos, hogy eszünkbe jut. Már itt a bevezetőben, bizonyos előzetesként talán érdemes elmondanom, hogy Zrínyi Miklós is így használta: „Siriai nádat ráhajta keményen,...” (VI. ének, 104 versszak), „Deli Vid is a dárdát hajta” (VI. ének, 106. versszak), „Amaz ijedtében elhajta a zászlót.” (VII. ének, 82 versszak). Jelenleg csak azért villantom elő ezt a szót, mert a vers rendkívül erős belső mozgását már ezzel is érzékeltetni akarom. Hiszen adott helyen a „kihajítás” fizikai tényét valóban érzékeljük, így a legkisebb energiával kiejtett magánhangzó valóban kirepülhet, mivel a verset nyugodtan fogadjuk be mai nyelvallapotunk alapján, ha viszont nyelvtörténetileg közeledünk egy-egy szóhoz, akkor újabb titok-rétegre bukkanunk, és belátjuk, hogy ebben a túl rövid remekben nyelvünk múltja és jelene, sőt jövője is ott kavargó, tehát a mindensége. Így egy-egy szóváltása kapcsán is szinte oda jutunk, mint ahová a költemény teljes vizsgálata során szeretnénk, hogy abban bizony a mi magyarságunk teljessége, mindensége van jelen. A szinte megfoghatatlan, leírhatatlan magyarságunk lényege.

*...ebben a túl rövid remekben
nyelvünk múltja és jelene, sőt jövője is
ott kavargó, tehát a mindensége.*

Az egész költemény csillagrendszeréből (látszólag) mily dőre és meddő dolog egy-egy szóval így találkozgatni. Mint ha egy szép szobor karját, ujjait törögetnénk le, és így akarnánk az egész titkához közelebb jutni. Igaz, a vers ezt nem sínyli meg annyira, mint a szobor, és hátha nyerünk mégis valamit az ilyen vizsgálódás által. Remélem. Ám szerintem jobb többféle úton haladnunk. Hiszen a fenti gondolatsort folytatva, számba vehetnénk az összes szót, mely ebben a remekben van; sőt a szótagokat is: épp százötvenhat van belőlük, de mire jutunk általuk? A lényeg valahogy kicsúszik az ember kezéből.

A messzi tornyok vándora

Jobb azzal kezdeni, amit már az első olvasói is olyan döbbenetesnek tartottak. Egy többszörösen megtépázott hírű, vándor természetű költő, az idegen tornyok, értékek nagy csodá-

lója olyasmit mond a hazaszeretetről, amit sohasem lehet elfelejteni.

Igen, a cím, a vershelyzet már a költő maga: öt zengi a metafora, ő a föl-földobott kő. Még ebben a rövid hat versszakból álló költeményben is ott vannak a nagy vívódásai, hazája kapcsán való fenntartása. Igaz, a nagy harag szerelmes gondá válik. De mitől? Attól a szeretettől, amely az egész vers mozgatóereje: ez az érzés nem valami lágy, édes sóhaj, tavaszi vagy nyár esti borongás, mert ezt a természet törvénye irányítja: a nehézkedési erő. A természeti törvény szintjét, nagyságát elérő hazaszeretet szétszakíthatatlanul fogja össze a szavakat.

Miért van akkora hatásuk? Mert erről a kérdéstről nem lehet, nem szabad másképp beszélni.

Hányszor és hányszor kelt Ady szívesen útra. Az ő Bakonya Párizs volt. Habzsolta a kinti újat, teljességet. Párizs épp elmenté volt az elmaradottság szimbólumú Hortobágnak, tehát a kiröpítő erő is jókora volt. Igen, de egy határon túl a kőnek is szokási sebességre lenne szüksége, és ott lép fel az űr döbbenete, a „horror vacui”, tehát az igazi emberi teljességhez szükséges az, hogy hazánk legyen.

Ady Endre visszatértében ott repes, lobog hazája, hazánk létigénye. Ez a remeke küldetéses vers. Azt hirdeti, hogyha hazaszeretetünk akkora, mint a természeti törvény, akkor van jövőnk.

Különös a vers dallama. Régi, ősi, de nagyon maian nyugtalan a ritmusa. Egy-egy versszak úgy épül fel, hogy két tíz szótagú sort zár egy hat szótagú sor. A tíz szótagos sorok magyaros ritmikáját a pontos felezés (5/5) adja. Ez a ritmus Ady több versét is jellemzi. Ilyen tíz szótagos sorok alkotják a *Párizsban járt az ősz* című remeket, de abban a versben az öt-öt szótagos egységekben gyakoribb a 3/2-es ütem, ezért az

közelebb áll az „*Elment a két lány virágot szedni*” kezdetű népdalunkhoz. Itt a hazaszeretet nagy versében ezt a 3/2-es ritmust nem tartja szigorúan a költő. A „*Kicsi országom, újra meg újra...*” 2/3 és 3/2 tükörszimmetriát ad, és még egyéb változatok vannak az alapritmus mellett. Mindez fokozza azt a feszültséget, amely a távolodás, a kidobottság és a makacs visszatérés között van.

A tömör alkotás zenéjét a „beszédes” rímek is fokozzák: oly rímek ezek, amelyek nem csak zenéjünkkel, hanem jelentésükkel is sarkalatosan hordozzák az üzenetet, azt erősítik.

Érdeemes végigtekinteni rajtuk: „*hullva-újra*”, a kő törvény szerű zuhanása és a hazatérés ismétlődése a címben megadott metafora jelentését mélyíti el; „*sorba-porba*”, a vándorút labirintusából tér vissza a költő a szülőföldjére. A „*porba*” a „*kő-költő*” metafora logikus következménye. Ennek ad végtelen sugárzást a bibliai fordulat: „*amelyből vétetett*”. Ahogy az Isten a földből vette Ádám testét, a mi földi testruhánk is úgy származik hazánk porából. Így ennek a mi magyar talajunknak szent, isteni értelme van.

Fontos hangsúlyoznom, hogy az erősen egybecsengő aszszonáncok mellett a „*sorba*” és a „*porba*” tiszta rím. A feszültséget az ellentétek is fokozzák: „*Mindig elvágynak s nem menekülhet, / Magyar vágyakkal, melyek elülnek / S fölhorgadnak megint.*”

Itt a rímekkel párhuzamosan kell az ellentétet kiemelni, mivel a két rímelő sorban valamilyen ősi párhuzamos szerkezet is felsejlik. Nem úgy, ahogy hajdan: a „*mindig*” és a „*magyar*” szóban csak a kezdő mássalhangzó egyezik. Jelentésben közvetlen kapcsolat nincs, legfeljebb csak akkor, ha arra gondolunk, hogy ezek a magyar vágyak mindig betöltöttek, áthatották a költő lelkét. A párhuzam gyanúját leginkább az „*elvágynak*” és a „*vágyakkal*” közös töve adja. Továbbá pedig az öt-öt szótag zenei egybecsengése (nem menekülhet, melyek elülnek) kelti ennek a hatását, bár ezt épp a jelentés nem igazolja, tehát itt is igaz, hogy Ady esetében az ősi motívumok felzendülnek, felcsillannak: gyökéreként vannak jelen, de nem szabad elvárni, hogy mindent úgy találjunk, ahogyan az valamikor pontosan létezett. Ugyanezt figyelhetjük meg itt a már említett 3/2-es aszimmetrikus ütem kapcsán.

A „*haragomban-gondban*” jelentése így kiragadva is összefügghet. A „*gond*” esetleges élettompítja a „*szerelmes*” jelző, és az épp ellentétben van a „*hűtlenség*”-gel.

Az „*akaratlan-alakban*” rím a vers tetőpontjának a nagyságát, a szépségét fokozza. A „*szándék*” és „*visszaszállnék*” még nyomatékositja a költemény alapgondolatát, és a záróakkordot készíti elő.

Az igazi hazaszeretet olyan, mint a természeti törvény

Tudom, hogy épp a vers szerkezete kapcsán lehet leginkább hangsúlyozni azt, hogy lehet, a költő azt eleve nem akarta, hogy az a törvényszerűség épp úgy legyen meg, ahogy ma meglátjuk, ahogyan állítjuk. Nem készített rajzot verse elé, mert az benne kavargott, és mindenáron meg kellett írnia. Nem gondolkozott esetleg azon, hogy a „*Föl-fölhajtott kő, bús akaratlan...*” sor és annak bizonyos szava épp ott legyen, ahol valamilyen szabálynak, összefüggésnek „*eleget tesz*”, de a virág sem „*akarja*”, hogy éppen öt szirma legyen, a kristály sem, hogy épp olyan szabályos térformái legyenek. Mégis jogunk van

Ady Endre – Székely Aladár felvétele

megcsodálni mindazt, amit bennük meglátunk, mert valami rendkívüli titok dereng fel előttünk.

A költemény a rejtélyes és többnyire ismeretlen emberi tehetség csoda-virágzása; kristályrendjére szerintem szabad rácsodálkoznunk, mert ami bizonyos összefüggés alapján egy műben benne van, annak a feltárása, megnevezése fontos, hiszen még a véletlen is erősítheti a mű szépségét. Bár ilyenkor véletlenről csak azért beszélünk, mert nem tudjuk az okát megmagyarázni.

Az ókortól napjainkig úgy tekintik az aranymetszést, hogy általa az ember még inkább meggyőződik a világmindenség rendjéről. Költeményben is lehet szerepe. Legfeljebb ez nem ötlik oly nyilvánvalóan a szemünkbe, mint például a „mér-tani középpontja”. Jelen esetben ez az utóbbi a harmadik és negyedik versszak között van. Nem véletlen tehát, hogy a „*Tied vagyok én...*” vallomásnak oly nagy hatása van, hiszen mindenféleképpen a hazánkhoz való tartozásnak a tudata van a műben, a vallomás, a szeretetteljes beismerés viszont fokozza a mondanivalót azzal is, hogy a vers tengelyében, középpontjában van.

*Azt hirdeti, hogyha hazaszeretetünk
akkora, mint a természeti törvény,
akkor van jövőnk.*

Az aranymetszési pont a „*gondban*” szóban van, és mint már láttuk, ez rímet alkot a „*haragomban*” ragos főnévvel, és enyhítő, szép árnyalatot kap a „*szerelmes*” jelző által.

Ez a „*gond*” taszító erő-e? Az, mert valóban nehéz tőle megszabadulni. Nehéz megoldást találni, mert nem minden függ tőlünk, sőt olykor a teljes tehetetlenség sújtja le az embert, mégis úgy kell élnünk, olyan tudattal, hogy valamit mi is tehetünk. Ez a „*szerelmes gond*” tehát a vers ősi, nagyon hatásos metszéspontján van.

Kevesebbet szokás említeni egy másik arányt, amely szintén nagyon lényeges. Ennek a neve Sectio Quintus Gioannis. A Szent Koronánk arányaira is ez érvényes. Míg az aranymetszés jelen van a természetben, ez a rend jellemzi a fák ágait, a csigabiga házáat, a napraforgó spirálját (sőt itt a Fibonacci-sorról is beszélhetünk), addig az a koronánkra is jellemző arány a természetben sehol sincs meg; ez mindig természetfölöttire utal.

Ady versében ez a metszési pont a „*föl-fölhajtott kő*” jelzős szerkezetben van jelen, és épp a „*kő*” szóban.

Íme, a különös és főképpen a természeti törvényt képviselő szó így kapja a legnagyobb szellemi töltetet, hiszen itt Adyval azonos: hazájáért égő, önmarcangoló, lobogó lelkével. A verset leginkább jellemző szó így jelenik meg ezen a rendkívüli helyen.

Magunkban idézve, mondva, szavalva, olvasva ezt a verset szóról szóra, szótagról szótagra haladunk tovább. Ebben az egyenes vonalú előrehaladásban különleges helyek vannak. Ezek rendkívüliségét, nagyszerű szellemi töltetét szerintem eddig is éreztük. Talán közelebb kerülnek hozzánk, ha a rendjükre, törvényszerűségükre is rácsodálkoznunk.

„*Föl-földobott kő, földedre hullva...*” mondja az ember magában, és tudja, hogy valami rendkívüli kincs birtokában van. Már csak azért is, mert anyanyelvén van ilyen csoda, van ilyen zene.

Az első hat szótagban szinte egyedüli a magánhangzók dal-lama, zenéje: nyelvünkben ugyanis az „ö” és az „ó” a legritkábban előforduló magánhangzók között szerepel. Itt pedig mindkettő tündököl, üstökös-fénnyel lobog, a másik két magánhangzó az „o” (azért kettő, mert ismételten fordul elő), közeli rokona az „ö”-nek, mert képzésében csak egy elemben tér el attól: a magasság és a mélység szembenállása adja az ellentétet.

A hat szótagban a „*föl*” háromszor fordul elő; két esetben – a „*földobott*” és a „*földedre*” szavakban pedig szintén elől, tehát hangsúlyos helyen, maga a „*föld*” ismétlődik, mint közös elem, a földobás, a szakítás, eltávolítás ellen működő vonzerő ez, amely szinte mágneses térrel veszi körül az egész verset. A „*földob*” és „*föld*” ily káprázatos találkozása szinte első pillanattól fogva magában hordozza azt, hogy a vonzási erő a nagyobb, hiszen a kiröpítő erő már eleve magában hordozza a „*föld*” szót, ezzel már az elszakadás pillanatában is jelzi, hogy van visszatérés, vár minket az anyaföld, amelyből testünk vétetett. Olyan nyelvi telitalálat ez, amelyről joggal hiszi az ember, hogy egyszer, csakis a mi nyelvünkön született meg, de épp ezzel a tiszta, életet ragyogtató varázslatával lett anynyira örök.

A szóeleji, ősi hagyományra visszamenő egybecsengés ott van a vers tetőpontján, az ötödik versszakban is, az „*országom*”, „*orcádra*” egybecsengésében is. Itt másodszor bukkan elénk az „*ország*” szó; először az első versszak második sorában: „*kicsi országom*”.

Mily különös, a hazaszeretetről szóló egyik hatalmas röp-tű, mindenségigényű versünkben a „*haza*” szó külön, hangsúlyozottan nem szerepel (a hazajön szóban nem tekinthetjük annak, még akkor sem, ha a vers egész szellemi ragyogásában a „*haza*” szó így, még igekötős változatában is valami holdudvart kap).

Tudjuk, az „*ország*” a földrajzi, gazdasági jelentésű, hivatalos alak. A „*hazá*”-hoz több érzelem fűződik, nagyobb a szellemi töltete. A mamut nagyságú ország is lehet semmi-haza, ha ott nincs igazi, emberi hagyomány, nincs igazi, szellemi összetartó erő. Sőt bal századokban szűnt már meg ország, de a haza még létezett, nyelvében, nemzeti hagyományaiban.

Könnyű belátnunk, hogy itt az „*ország*” szó az egész költemény természettudományos képi alapját erősíti. Hiszen az első sor kétszeri „*föld*” alakja már oly világosan elménkbe véste, hogy itt a szülőföldről van szó, az anyaföldről, mint ahogy a török is oly szépen mondja ezt: anayurt (az „*ana*” az „*anyá*”-val azonos, a „*yurt*”-ban pedig a jurtát is benne érezzük).

Ráadásul, ha „*kicsi országom*” helyett „*kicsi hazám*” lenne, az nem csupán azt sugallná, hogy a haza is megfoghatkozott, akár szellemiekben is, hanem furcsa, fölösleges, sőt túl nyilvánvaló egybecsengés lenne a „*haza*” szó és a „*hazajön*” között. Épp ez az utóbbi szó teszi nyilvánvalóvá, hogy a költő csak is az „*ország*” szót használhatja. Hiszen míg egy olyan ritka telitalálat, mint amilyen a „*földob*” és a „*föld*” szavakban van, fokozza a vers sugárzó erejét, addig az olyan, jól ismert szó-játékra épülő fordulat, amelyik például így hangzik: „*vágyom haza, mert vár a haza*”, kedves, tréfás lehet – szöveggörnyezet-től függően, de fölöttébb megszokott, természetes, ezért nem hathat a meglepetés erejével. Tehát egy ilyen tömör és rendkívüli vers esetében elképzelhetetlen, mert azt szinte tönkre-tenné, gyengítené.

Nemzeti színmű született

Olvasólámpa
KÖNYVEKRŐL, ÍRÓKRŐL

Gondolatok Lezsák Sándor bravúros művéhez

Kerek évfordulós az idei év. 1987. szeptember 17-én Lezsák Sándor lakitelki házában a kertjéből indult valami, egy sátoros kalandozás erős megújulási szándékkal, szemben egy roncsos rezsimmel, megalakult először az MDF, majd ránőtt, összeforrott vele az egész nemzeti megújulási mozgalom. Voltak ott igazhitűek, politikai szélhámosok, megújítók és későbbi áru-lók, megfigyelők és figyelmesek. Lezsák sokat elvitt a hátán, kapaszkodtak bőrébe, pozíciójába lefejtethetetlenül, de ezt vállalta, hát Simon Bolívar módjára (Kányádi Sándor) egy-két stáción át vinni kellett, és talán élete végéig vinni is kell a keresztet.

Nehéz indulatosnak látni, felfedezhetetlen benne a parlamenti frusztráció. Lezsák levezető elnökként is olyan, mint felszólalásaiban a padosorokban: csendes, szinte pókerarcú képviselő. Itt betöltött árnyalt szerepét így jellemzi: „*A parlamentben el kell viselni a meddő szócsatát, a hangzavart, túrni a tehetetlenség kényszerét, a szemenszedett hazugságot, rágalmat, mocskos vádaskodást.*”

„Biztosan kellene a hősök, amikor baj van, ha az érdekeemberek, és nem az értékemberek kerülnek fókuszba.”

És ez nem film. Ez nem szakszerűen előkészített filmjelenet. Ez a valóság. Az életünk. Mindezek ismeretében lehet igazán fontos és érdekes az a kérdés, hogy milyen személyiség tűnik elő az írásaiban; drámaiban, verseiben.

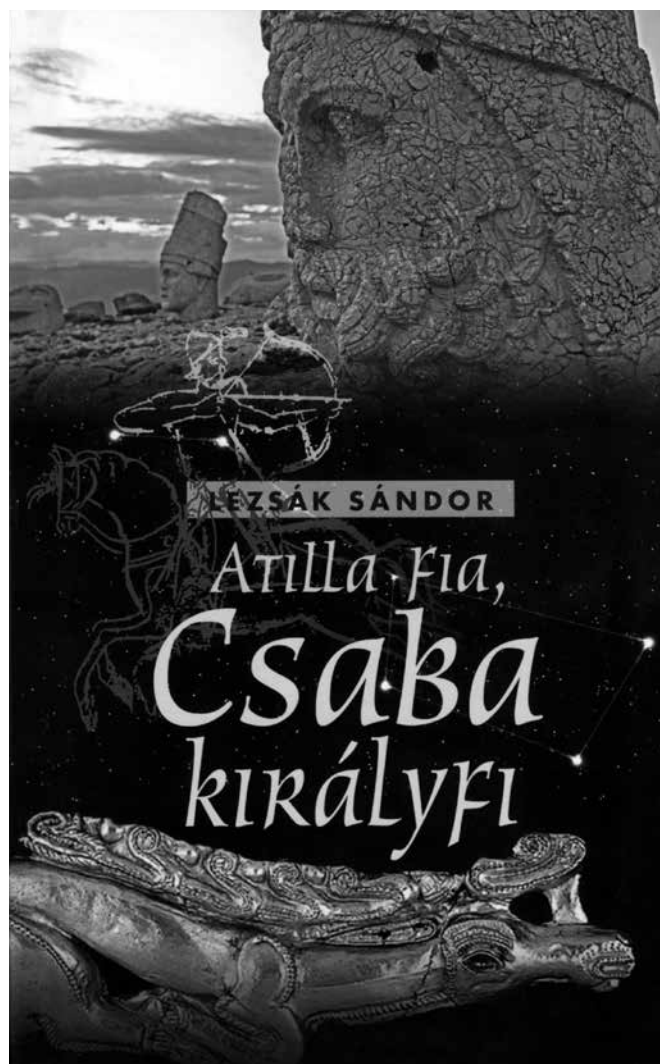
Korábbi kiadványáról írtakból idézve: „*Sok-sok érdekes sorsú és nézőpontú alkotó személyiség jött össze Lezsák invitálására 1982–83-ban, akik a politikai nézet két oldalán vállaltak ideológiai szerepeket. Afféle kibeszélő show volt, amely a mai olvasónak némiképpen eligazodást ad arról a – sok esetben ma is forró – kérdésről: forradalom vagy valami más indult el 1956. október 23-tól. Szocializmust vagy kapitalizmust akartak a szereplők?*” (Dermesztő idő volt; Antológia Kiadó, Lakitelek, 2016)

Minden munkája alapján elmondható, hogy kohéziós személyiség, de lényegmondó úton maradva: az igazságtalanságot, az elnyomatást, a nemzeti identitás elleni támadásokat, a Trianon-traumát hatalmas vállalással orvosolja, megy az elszakított területekre és az anyaországi kapcsokat indukálja. Eközben az ő diaszpóra programja nem pusztá szóindulás, hiszen egyre bővülő emigrációs gyűjteménye, a nyugati és a tengerentúli magyarok központja már 20 éve. Példátlan érték felmutatása az is, hogy az Antológia Könyvkiadóban csaknem kétszáz könyvet adtak ki eddig.

Állandó izzásban él, s mint vallja: „*számomra az öröm mulandó, azt gyorsan követi a várakozás, a cselekvés feszültsége, és még a reménytelennek tűnő helyzetben is a »probléma nincsen, csak feladat van« jelmondat ad új és új lehetőséget most a politikában és ezzel együtt az irodalomban.* (Dippold Pál; Magyar Hírlap)

Nyolc verses kötete és drámája (*Nyolcvan vödör levegő*), rock-opera-versei (*Szörényi Levente – Atilla, Isten kardja*) jelentek meg. És most került a könyvtárakba, könyvesboltokba *Attila fia, Csaba királyfi* című romantikus népszínműve (*Kairosz Kiadó, 2017*).

Ha nem is igazságtévőként, de Lezsák bejelentkezik Csaba királyfi megingathatatlan szerepével. Mert minden bizonnyal mint szerző, valamiképpen igazságot akar szolgáltatni az el-

múlt ezredév megaláztatásaiért, a nemzetet ért traumákért. Mert kellenek a hősök. Kellenének a hősök, a kérelhetetlenek, az elvek és értékek mentén haladó megingathatatlan bajnokok. Akik kérés nélkül is mennek és küzdenek, ha látják: baj van. Biztosan kellenek a hősök, amikor baj van, ha az érdekeemberek, és nem az értékemberek kerülnek fókuszba.

Ez a hőszállító-szándék hatotta át már 1993 közvetlen közepében is, amikor egy nemzeti musical-szövegírója lett (*Szörényi-Lezsák: Atilla, az Isten kardja*).

Óhatatlanul tágabb keretekben gondolkodik az, akinek fontos a nemzeti kérdés, mely a múlt történéseinek megértésén, elemzésén alapul, s ha már ezen az úton alkot, akkor útmutatást is képes adni a jövő jó lehetőségeinek megtalálásához, és eszközt annak megjárásához. Szellemi erőforrás lesz és cselekvési útmutatást adó személyiség. Szerzőtársa, Szörényi Levente 1993-ban így összegezte az erőfeszítéseiket: Ez az erő pedig megszüli a végeredményt, esetünkben, és zeneszerzői hivatásomban ez egy újabb színpadi művet jelent: *Atilla-Isten kardja*.

Lezsák ezzel a művével a TRILÓGIA-TERV megvalósulását példázza, azt, hogy a korábbi ötlet nem maradhat csonka, ha nagyon akarja az ember. Így teszi most asztalra a Kairosz Kiadó jóvoltából, Fejszcs Péter grafikáival, Óri Kiss István szemet vonzó, lelket emelő borítótervével az Atilla fia, Csaba királyfi című romantikus népszínművét. A népszínmű megjelölést minden bizonnyal lezsáki szerénység sugalmazta, de az is lehetőségként vehető számba, hogy az író kísérletet tesz a mondanóját és népszerűségét veszítő népszínművek megújítására.

Lezsák alapdilemmája minden múltkeresésben az, hogy nem hiába való-e ez a lelki kalandozás, visszaszerezhető-e bármi is a letört darabokból, elrabolt miénkből, a megmérgezettség állapotaiból, beüzemelt-kitalált vadkanos tragédiákból. De talán ennél is fontosabb az, hogy a látélet-történelem összerakott mozaikjai, így egészzé összeépítve szolgálnak-e valami tanulsággal. Az örökös megtervezett nemzetlerohanásból, határaink mentén felsorakozó rabló (ma éppen terrorista) hadaktól miért nem tudtuk-tudjuk távol tartani magunkat? Az a létfontosságú nemzeti összefogás miért nem tud megvalósulni és kiknek szándéka, megtervezett machinációja döngeszti meg az összefogás lehetőségét?

És vajon minden esetben csak a külső támadók akarata vezetett a pusztuláshoz? A nemzeti összefogás testidegen-dolog a magyar mentalitásminőségben? Már az *Atilla, Isten kardja* is baljóslatúan zárul: Atilla váratlan halála villámcsapásként éri környezetét.

Vezérei és fiai hajba kapnak a hatalomért és annak szimbólumáért; a Kardért. Vezérek és trónkövetelők véres küzdelemben sorra elpusztulnak. A palota is porrá ég, a hun világbirodalom összeomlott, a menekülő maradékaink zöme – a monda szerint – Csaba királyfi vezetésével visszatért Szkítiába, kisebb részük pedig Aladár vezetésével Erdély hegyei között, Csiglemezőn rejtőzött el. (A székelyek eredetmondája, rovásírása, egy-egy éneke, balladája a székelyek hun származására utal.)

Tehát nem elég az isteni segítség sem? Történelmi önisméltódásunk, hogy számtalan esetben mindhiába találtuk meg a kardot, a kulcsot? Atilla birodalma a Rajnától a Kínai Nagy Falig terjedt. E hatalmas terület népeit görög, római, germán és hun vezérek kormányozták, s mi lett ebből a hatalmas egysegből?

Az említett musical végén egyedül Csaba maradt életben, akinek a pásztorfiú átnyújtja a trónus romjai alá temetett kardot, mely kezében felizzik, mire ő megismétli atyja fogadalmát, s elindul erőt gyűjteni nehéz napokra és egy új honfoglalásra. Az égbolton fényben ragyog-szikrázik a Tejút.

„*Csillag esik, föld reng, / Jött éve csudáknak / Ihol én, ihol én / Pörölye világnak*”

Atilla királyt három évig gyászolták. Atilla fehér lovának erejét akarták megszerezni, pedig azt Atilla a fiára, Dengezicsre bízta. Csaba ott hagyta őket a vitában, elvitte a kardot, hogy a bűnös Európán végigcsapjon. Ha nagy baj lesz, visszajön – ígérte – a Hadak útján, és megsegíti a magyart.

Innen indul az új színmű. Egy végletekig letaglózott, szétvert népről szól Tupcsa, aki Csaba népéből való nemzetségszű. Egy lelkiileg is összeomlott embersereglet lett Atilla király egykori fényes nemzetsége, a várakozás utolsó stádiumába lépve, mely küldöncöt meneszt Csaba királyfihoz, hogy feszülve, remegve mint felajzott íj várják őt. Mert reményük van benne, hogy mint jó pásztor összefogja népeit. A helyzet azonban nem csak belső válságot mutat, a külső hatalmak is mélységesen gyűlölik a hun-magyar-szkíta nációt. Hatalmas lejárató hadjáratot indítanak, verbális támadás célpontjává teszik Csaba népet: asszonyok vérért isszák, nem ritka, hogy torzszülött ábrázolást kapnak, a hunokat düledt szemű, vadarcú szarvas lényeknek tüntetik fel, udvari költőket fogadnak meg a lejáratásunkra. (Felismerhető ebben talán a bógatyázós, fütyülős barackos jellemzésünk napjaink lapjairól.) Itt egy pillanatra önmaga véleményét is kiolvashatóvá teszi Lezsák: Ez a legrosszabb. Tehetetlenül hallgatni.

És érkeznek a jövevények, és nem mennek tovább, hanem maradnak, garázdálkodnak, kötekednek. Érezhetően a mára nyit reflektort a szerző, de mivel az akkori történések történelmi tényként vannak rögzítve, fel nem merülhet a direkt aktualizálás „vádja”. Ismét megjelennek nyugati (római) követek, csöppet sem jó szándékkal. Csaba királyfi fogadja őket. Hogy is volt a korábbi részben? Atilla a fogadás után haditanácsot tartott, mert hírül hozták, hogy Aéciusz római hadvezér sereggel készül a hunok ellen. A hunok hadba szálltak, bár Atilla érzékelte, hogy belefáradt az örökös háborúba, tudta, hogy az általa megteremtett birodalomnak békére van szüksége. Hogyan oldja meg ezt a kardinális problémát a fia, Csaba? Hallatlan izgalmas kérdést vet fel a drámaíró-költő Lezsák. Sokszor érzi az olvasó, mintha aktualizálna a határ mellett összegyülekező, kerítésszagató emberekkel, de ezek történelmi tények.

Csaba királyfi történetének főszereplői a székelyek is, Lezsák humorral és székely virtussal meg rítussal itatja át a művét. (A székelyek úgy tartják, hogy a nagy hun királynak, Atillának a csodás kardját legkisebb fia, Csaba örökölte, aki magával vitte Szkítiába. A csodás fegyvert Árpád vezér hozta magával néhány évszázaddal később a Kárpátok közé. A hagyomány szerint ezt a kardot Salamon király elajándékozta, és sokan a Bécsben őrzött, mívesen megmunkált kardot tekintik Atilla kardjának, de az nem lehet hun kori mestermű, hanem valószínűleg jóval később készült. Lehet, hogy a székelyeknek van igazuk és a valódi kard tényleg egy kő alatt pihen Székelyföldön?)

A kard kiemelt helyen szerepel a műben mindvégig: maroklatig beleszúrva a földbe. Nem elásva, csak úgy beleszúrva, bármikor kiemelhető formában van jelen. A kard tisztelete

régi szkíta szokás (Hérodotos IV. 52), valamint megvolt a rokon szarmatáknál is, kiknek egyik ágáról, az alánokról írja Ammianus Marcellinus (XXX. 2.), hogy náluk nincs egyház vagy hasonló szent hely, csupán meztelen kardot szúrnak barbár szertartások közt a földre, s azt tisztelik Mars gyanánt. Egy ilyen kard kerülhetett tehát Atilla birtokába, miről az udvarában tudnak. Lezsák valóban szent helynek kezeli a leszúrt kardot, számos esetben ide jönnek imádkozni: „*Nem tudom tovább tartani magamat Atyám, elillant minden erőm! Adj kis időt, hogy enmagamat összeszedjem... Birodalmunk darabokban. Ki fogja össze? Népeink szétszóratásban. Ki tereli össze? Atyám, nagy terhet raktál rám...*” (Csaba monológjának részlete a 128. oldalról)

A kard tehát leszúrva ott van Lezsák művében is.

Ahogy e drámában megjelennek Róma követői mint a magasság urai, szellemi, fizikai kiválasztottak követői, az vér-lázító. Vendégekként érkeznek Csaba királyfi udvarába, melyet ők tyúkölnak minősítenek. A királyfit és népét külső akarat alá akarják kényszeríteni. Mint lábtörlővel, úgy bánnak ezzel a kiváltságos-kiválasztott néppel, akit Isten a tenyerén hordoz, mert ha nem így lenne, ennyi felszámolási kísérlet és nemzet elleni összeesküvés sorozata után nem maradt volna fenn, mint Szkítia része: „*Atyámtól tudom, s mondom újra, most megint mondom, valamikor ez a föld Szkítia része volt. Rész az egészben*” (Csaba monológja a 81. oldalon). Fennmaradt kiválasztott népnek, de szellemi nagyságként is, amely ezt a nációt életben tartotta, megmaradását garantálta, de megnyilatkozásait a hódító horda el- lenében is kiteljesítette.

E földnek, Atilla dombjainak, ereje van, megremegetteti a lelket; ezt a nemzet eredetében vizsgálódó jeles személyektől tudjuk, de csak kevesen hirdetik, így nem lesz nemzetlelkületté soha. Lezsák bizonyára érzékeli ezt, és rendkívül kemény vallomást tesz művével: egy eltitkolt nemzet eredet mellett rakja össze szavait, és a drámaköltő bravúros meseszöveggel formálja eredetmondánkat. Ez a kiállítás már önmagában is egy nehéz vállalás, mert eredetmonda-kísérletünk egyenlő sokszor az öngyilkossággal, hiszen a tudományos és akadémikus emberek nem éppen úgy gondolkodnak, ahogyan a létegyüttés megkövetelné. Megkövezné, ha tehetné sok egykori elvtárs ezért a másként gondolkodó útkeresőket.

Lezsák a szituációteremtés és jellemábrázolás kivételes alkotója. Kevés szóval, de univerzális bekötésekkel alkot jellem-óriásokat és szellemi képeket. A konfliktuskeltés mint drámai alapértelmelem, nála meglehetősen könnyen alakul ki, mert lélekháborúját itt mozgatja meg, minden elnyomottság részleteit kibontja és drámai magaslatokra emeli, jellemesen áll ki mellettünk, mert nekünk, a Kárpát-medencében élőknek mégiscsak azok fontosak, akik itt szervezett életlehetőségeket hoztak létre, őriztek, aláhanyatlásaival is történelmi léptékű folyamatosságot mutattak fel a világnak.

Az író kellő drámai mértékkel vezeti az olvasó – a valamikori néző – figyelmét, s mikor a lélekkerhelés az elviselhetőség határára ér, „beveti” a két felügyelőt: Böngét (székely) és Mezgét (magyar), felpuhítva velük a drámai szorítást.

A hit erejéből él Lezsák, és élethivatás szerűen működteti azt. Sokan kinőttek a hátán, emelkedtek magasra a vállán, de egy jó célért, nemzetmentő program életre kihordásáért alázattal képes erre is. Így fogalmaz Csaba szerepében: „*A hit ereje gyógyítja a lelket, élesíti az elmét... Atilla atyánk tanítása népeinknek békét hozott..., Róma elzüllött, mert úgy akar a világ ura lenni, hogy a testi és lelki rabságba kényszeríti a népeket.*”

Lezsák művének csúcspontja az, amikor és ahogyan az áru- lókról, a nemzet kiárusítóiról, a politika kufárjairól, a haszon- leső ócska jellemekről ír. A drámaköltő kilép abból a látszat- komfortzónából, amely mindenkor jellemzi őt: mosolygó ked- ves arc, lelassított gesztusok és végtelennek tűnő nyugalom. Lezsák belső izzása vetül papírra, ahogyan Csaba királyfi kikel a gyalázatos áru- lók ellen: „*keblünkön kígyót melengettünk, nem is egyet... a hatalomvágy felforgatja a világot... a nagy birodal- mak uralkodni akarnak, a kis népek szövetséget kötnek, hogy szabad- ságuk, hitük és hazájuk megmaradjon... a züllött római politika mé- telyezi az egykori birodalom népeit... Gizmund aranyakért megvette a hírt Csaba királyfiról*” (Csüd apó, Római szerzetes és Csaba jelenete a 155. oldaltól)

A mai szellemi enerváltságban ott tartunk, hogy a Szent László évben Szent László táltos királyra is csak maroknyi ember kíváncsi. Mit remélünk e letargia-libikókát látva egy ilyen nemes mű fogadtatásától, mikor messze az olvasás már, mint az Óshaza?

Egy lelkileg is összeomlott embersereglet lett Atilla király egykori fényes nemzetsége...

Gyimesben a Pogány havasra el kell menni, egyáltalán az Etelközbe el kell menni, oda, ahol Csaba királyfi is megter- vezi visszatértét. Az írói remeklés erre ösztönöz. Csaba király- fi bármikor visszajöhet, mert van. Köztünk van, velünk van, csak mi nem vagyunk vele. Erről e sorok írója is meggyőző- dött, miközben olvasta Lezsák művét: Népeimnek mondom: készüljünk a nagy Kurultájra, a turáni rokon népek tanács- közására... össze kell fognunk, hogy visszahódítsuk a Kárpát- hazát, a Duna és Tisza vidékét, az Alföldet, Pannóniát... nem- zetünk várandós, áldott állapotban van, élete van, sok kicsi élete van. Jövője van.

Gyimesben a napot így köszöntik: köszöntelek téged Isten szent igéje, rendelése, eredménye. Áldott napom, ki megvilá- gosítod napom. Lezsáknál ez: „*Ott a hegy mögött / Arany glória! / Napba öltözött / Babba Mária!*”

A Nap, mint teremtmény előtt imádkoztunk Istenhez. Most a kard előtt, mert ez maradt Csaba királyfinak. A Nap Jézust idézi meg. Köszöntés az Etelköz közvetlen közelében ma is reggelente így hangzik: mit látol a fényes napon. Ahun jön a fényes Jézus.

Óshítünk minden részlete él Lezsák művében. Dengezicset neje lökte le a szikláról imádkozás közben, ahol vele temették el örökölt lova fejét és lábszárcsontjait. Ott van vele Atilla ereje. Dengezicset is három évig gyászolták. A nimiródi fehér lónak győzelmes ereje volt. Lezsák így zárja a művét, benne a ló-motívummal: „*Süss fel nap, / fényes nap, / kertek alatt / a lo- vaim / megfagynak.*”

Teljes bizonyossággal mondható, hogy nem véletlen szakad el az elemi iskolás dalfűzéstől az író (*kertem alatt a ludaim...*)

Amikor nagy bajban vagyunk, imádkozunk, ha mélyről jön, a Jóisten megsegít. Ez a mű egy nagy ima. Az ellenség – kép- letesen – a Szádelői völgyben (székelyek laknak ma is itt), a felvidéki Grand Canyonba folyamatosan jön, folyamatosan ott van. A Kárpát-hazánkkal, amit örök bérbe a Jóistentől kaptunk, minden rögével el kell számolnunk. Erre figyelme- z-

tet a lakitelki drámaköltő. Szkíta, hun, avar, azaz magyar volt, akiket itt találtak a honvisszafoglalók. Avar, előmagyar újra szerveződött és Pozsonynál győzni tudtak. 150 ezer ellenében 35–40 ezren voltak Árpádék. Akkor mi tart vissza minket, ha minden nemzetrontást túléltünk? – ezt járja körbe nagyon finom utalásokkal az író.

Kortárs dráma született, mellyel sok minden kiemelkedik, a kérdés csak az, hogy színházi akciókkal mit kíván kiemelni, kiváltani majd a rendező. Olvasnak-e még az emberek drámát, vagy az írott szóval – legyen szó drámáról vagy színpadi szövegről – csak a színházban találkoznak? A dráma az adott alkotó közösség gondolkodásmódját tükrözi, egy lehetséges választ ad múltbéli és jelenbeli jelenségekre. A szövegben közös mozzanatok uralkodnak, amelyek az előadhatóság feltételei. Az ellenérdekű személyek egymástól eltérő szándéka találkozik, ami a dráma alapja. A küzdelemben a szemben álló, emberi erők megjelenítése pontos írói munka, de az egyén és a saját lelkivilága, morálja, magatartása között létrejövő ellentétek formájában is pontosan intonál Lezsák. Szereplőinek drámai ellentéte megalapozza a dramaturgiai

konfliktusokat. Kevés jellemvonás hordozói a szereplői. A jellemek hierarchiájának élén áll a dráma hőse, Csaba királyfi. Dramaturgiai értelemben hős, akinek sorsában nyilvánul meg a mű eszmei mondanivalója. Őröla, törekvéséről, összeütközéséről és szándéka eredményéről szól a mű. Csaba pozitív hős. A törekvése egyirányú azzal, amit az olvasó helyes magatartásnak fogad el, nagyobb méretekben pedig: megfelel a közérkölsiségnek, célja a jobb, szebb szkíta-magyar jövő.

Már nem csak közlésre alkalmas drámáról, hanem egy előadás szövegéről is beszélhetünk. Lezsák jó karaktereket, személyeket (jellemeket) ír. Ezeket mint szerepeket majd a rendező osztja ki. Remélhetőleg mihamarabb. Kell egy színház, amely megteremti a megfelelő időt és közeget a dráma érvényesüléséhez. A várhatóan kétórás gyönyörű szertartás elegendő időt ad az embereknek ahhoz, hogy kiszakadjanak abból a világból, ami körülveszi őket, és szembesüljenek lefokozott létükkel, s felépítsenek egy új, múltörző személyiséget, amik ők voltak valaha, csak kimosta fejükből a leszállított jelen-idő.

SZÍKI KÁROLY

ÁDÁM TAMÁS

Köztes állapotban

Mielőtt kedvetlenül csipogna az ébresztőre állított telefon, leszakad az ágy. Megérzi, valami történni fog velem, megváltozik az életem. Eszter nem ébred fel. A meglepetés elmarad, többször történt már hasonló eset, a mostani mégis valahogy más. A hajlított, egykor rugalmas támasztóléceket kikezdte az idő, szeretkezéseink alkalmával sem kíméltük a kemény bútordarabot, a legmélyebb pillanatokban szaladt ki alólunk a megviselt darab. A matrac gödre napokig marad, nincs kedvem visszakínlódni a helyére a deszkát. Oly' mindegy, milyen pózban alszunk, csípőnk belesimul a mélyedésbe. Ha elhagyjuk a szobát, a két macska azonnal elfoglalja helyünk, élvezik az új élethelyzetet.

Álmos, sűrű hajnal köszönt rám. Kibotorkálok a konyhába, tapogatom a villanykapcsolót, nem egyszerű megtalálni a sárgára érett műanyagot. A maszatos villanykörte gyakran megadja magát, a legváratlanabb pillanatban elsötétedik, majd hirtelen úgy dönt: megajándékoz némi sápadt fénnel. Ekkor érzem először, jobb lenne talán máshol lenni. A Lechner Ödön tervezte templom tornya karnyújtásnyira lélegzik, arra vár, hogy árnyékát beengedjem a sarokszobába. Rózsaablak található így maszatos ablakkal, kopott párkánnyal. Ilyenkor minden köztes állapotba kerül; alig ritkul a sötét, akkor csöpög a csap, amikor akar, nehezen keményedik a fürdőszoba közepén a macskaszar. Nem várom meg, míg beérik, eltakarítom. Második emeleti, kopott, egykoron volt polgári lakás a hely, ahol élünk. Valaha harmónia és szeretet vehette körül a tárgyakat. Megpróbálok beleélni magam a miliőbe, hiszen szerelemnek hiszem Eszterrel való kapcsolatunkat. A rengeteg könyv alatt nyikorog a polc, különösen az öreg, kilós Bibliák és lexikonok viselik meg a tölgyet. Holnap kiszedem, kikefélem valahogy forgószékemből a macskaszórt, letörlöm az íróasz-

talom. Ezek a kedves dögök mindenhol tiszteletüket teszik. Csontot, ételmaradékot nem esznek, csak és kizárólag táppal élnek, és desszertnek virágot zabálnak. Karácsonykor a fa mellé adtak utalványokat a Zöld Áruházban, amelyek az ünnepek után virágra cserélhetők. Egy jeges napon elsétáltunk Eszterrel a közeli növényboltba és kiválasztottunk vagy hat cserép virágot, zöld leveleik szépen mutattak az egyszínű szobában. Kedvet adtak, reményt, hogy tavaszban éljünk. Ha megszomjaztak, vízzel itattuk a növényeket, jól fejlődtek. Egyik reggel azonban csak szétrágott leveleket találtam, a macskák felzabálták mindegyiket. Hiába tettük a csonka virágokat a szekrény tetejére, a lakás legmagasabb pontjára, soha többé nem tértek magukhoz. Valahogy így alakult a mi kapcsolatunk is.

Még egy megoldással kísérleteztem. Fogtam magam és elballagtam a vasútig; Kőbánya felső pár száz méterre található. Elég lepusztult környék, a meredek töltésoldal gazzal benőtt, kövér muharok, kimondhatatlan nevű fűcsomók kapaszkodtak a rézsútos oldalba. A mostoha időjárás ellenére alig vesztettek zöld színükből a növények, sápadtak kicsit, de lélegeznek. Vittem magammal egy kisfejszét, amely az ásót helyettesítette. Körbevágtam néhány fejlett fűcsomót, mélyen elcsaptam a gyökereket, beemeltem egy kosárba a földkupacot. A hidegen átszűrődő sugarak néhány izzadságcseppet gördítettek homlokomra.

Hazavonszóltam új szerzeményemet, Eszter az ajtóban várt, előhalászott valami használaton kívüli edényszerűséget, abba ültettem a füvet. Alaposan meglocsoltam a gyökereket, szépen beállt a növény, ehetővé nemesültek a szálak. Mert hogy ezt rágták a macskák. A kiváltás azonban nem sikerült tökéletesre, az állatok továbbra is rájártak a virágokra, megették a maradékot.

Folytatom hajnali szöszmötölésem, készülődök a nagy napra. Pár szelet párizsit teszek a felvágott zsömlékbe, ha munkásemberként megéhezem, lesz mihez nyúlnom a gyárban. A bárpuznál eszem, ugyanis a konyhát hajdanán így alakította ki új asszonyom. Ötletesnek ötletes, csak éppen alig jó valamire, enni speciel nehezen lehet rajta. A kis kotyogóból gyorsan kifolyik a kávé, cukor nélkül iszom, lassan teljesen felébredek. Eszter még javában alszik, most fordul a másik oldalára. Vele az interneten ismerkedtem meg, hirtelen jött a semmiből és hirtelen szakadt ki az életemből. A Ráday utcában találkoztunk, telefonált, hogy késik, mert nagy a forgalom, a kilences busz beszorult. Tíz percet kellett rá várni. A járda szélén, egy betonkúpon ültem, az *Ezredvég* új számát olvastam, észre sem vettem, máris ott állt mellettem, vagyis hát fölöttem. Felnéztem, köszöntöttük egymást. Alacsony, törekeny, szemüveges, ötvenes évei végén járó asszony, kedves arccal. Elsőre kiszúrom, hogy női trükkökkel kicsit feltornázta a mellét. A sok cigaretta mély hangot hozott ki belőle. Saját készítésű süteménnyel kedveskedett. Leültünk az egyik szabadba nyúló étterem teraszán; ő sört, én tonikot ittam. Akkoriban sok gondom akadt, kerültem az alkoholt, teljesen érthetetlen, de valahogy nem kívántam. Meséltünk. Megfogtuk egymás kezét, az enyém hidegnek, az övé forrónak tűnt. Egymásba feledkeztünk. Mintha mindketten egész életünkben erre a pillanatra vártunk volna.

H Felveszem a dzsekimet, sapkám, indulok. A tágas lépcsőházban dübörgésnek tűnnek lépteim, pedig vigyázok, nehogy hangos legyek. Kellemetlen hideg szél vág arcomba, szerencse, hogy közel van a hármass villamos megállója. Rugdosom a megfagyott hókását, fázik a lábam. Fékez egy kisautó, huszoneves srác ugrik ki belőle, új plakátot ragaszt az üvegre, a régit leszedi. Olvasom, milyen nagyszerű orrcseppeket, körömgombaölő kencselőket, vizelet-visszatartó tablettákat lehet kapni szinte ingyen, tízezer forint alatt. Ezért érdemes élni! A megállóban hárman lézengünk, fújjuk a hideg párát. Egy elhanyagolt úr, mintha kicsit részeg lenne. A villamos zsúfolt, nincs helyem, téglaként állok a tömegben. Elázott, gyűrött arcok néznek szembe velem. Keserűség minden ránchban, minden kimerevített arcvonásban, minden fáradt legyintésben. Íme, a boldognak reklámozott, elégedett emberek. Ez lenne a hajnalban kelő munkásosztály, amely nem a paradicsomba megy.

Éveknek tűnik, mire az Erzsébet királyné útjához érünk. Leszálok, sétálgatok, várom az ötös buszt. Hajnali öt lehet, most nyit a sarki kocsmá, a pékségben jó erőben lévő leányzó kenyereket dobál a polcokra. Jellegzetes, finom illatot hoz felém a huzat. Eszembe jut gyermekkorom kemencéje. Anyám előző nap bekeverte a kovászt, dagadt a megformázott tészta, majdnem kiszökött a szakajtóból. Hajnalban begyújtott, izzott a parázs, falapáttal betolta a kemence száján a tésztát. Pontosan négy adagot. Amikor megsült a hatalmas, kerek kenyér, jókora darabot hasítottam, zsírt kentem rá, csorgott a számon. Paprika roppant, paradicsom vére festette kezem. Soha nem feledem azokat az ízeket.

A busz még a régi időkből maradt itt, füstöl rendesen az Ikarusz. Az olvasásról le kell mondanom, hiszen annyira zötyög a járgány, hogy összefolynak, ugrálnak a betűk, kiesik kezemből a könyv. Világítás is alig szűrődik, nem erre találták ki ezt a járművet. Nem utazásra, nem olvasásra, nem közlekedésre. Egy darabig ismerős a táj, aztán elvesztem a fonalat,

errefele korábban ritkán jártam, valahogy kiesett a kerület pereme. Látom a szemétegető kéményét, leszálok. Aztán nyomban elkavarodok a nem éppen bonyolult helyszínén, jót tenne most egy GPS. A telefonom nem okos, ragaszkodom a régi dolgokhoz, nagy hangerővel azt a butaságot hirdetem: inkább a gazdája legyen okos! Előbb elmegyek a mező felé, majd a másik irányba indulok. Egy fiatalember rosszul mondja, merre találok az üzemet. Legalább egy órát vesztek, míg meglegem a Pázmány utcát, ahol az álmogyár található. Éppen időben érkezem.

*Keserűség minden ránchban,
minden kimerevített arcvonásban,
minden fáradt legyintésben.*

A Titán Kft. telephelye alacsony, toldozott-foldozott épületekből áll. Téesz-major nézett így ki a régi időkben. Meglehet, az volt, hiszen a háta mögött szántóföldet művelnek ma is. Öten ülünk a téglalap alakú szobában, amelyet tárgyalónak hívnak. Semmi dísz, puritán fal, asztalok, visszacsöppentem a Kádár-korba. Munkavállalók lennénk; a Prohuman munkaerő közvetítő cég küldött bennünket. Ők abból élnek, hogy közvetítenek, jól mehet nekik, mert egy komoly focicsapatot is szponzorálnak. Láttam a feliratot a mezeken. És rengeteg csinos, miniszoknyás leányzó alkalmazott járkál a központjukban. Ha valahol munkaerőhiány keletkezik, őket hívják. A megrendelő cég nekik utalja a kialakított összeget, ők pedig úgy a felét utalják a melósoknak, hetente. Az adóhatóságnak rendszeresen jelentik, ki, hol dolgozik, egyébként pedig semmi járulékot nem fizetnek. Szigorúan alkalmi munkáról van szó, még akkor is, ha folyamatosan, évekig egy helyen verejtékezik a kiközvetített személy. A tétét egy ideig lebegtették, azt mondták, rendben lesz, de persze nem lett rendben, mindössze valami ideiglenes balesetbiztosítás féle létezik csak. A melós állja az adót, a társadalombiztosítást, a nyugdíjjáru- lékot. Ez elérheti a havi negyvenezer forintot is. Más kérdés, hogy nagyon sokan egy fillért sem fizetnek. Választhatnak:

vagy rendezik, a köztartozásokat vagy éhen pusztulnak. Így betegek nem lehetnek és nyugdíjuk sem lesz, hiába érik el a kort. Már ha elérik! Szép kilátások.

Dezső úr ül szemben velünk. Ő a cég tulajdonosa, vezetője. Az alacsony, ősz halántékú, nyugdíj előtt álló férfi arra kíváncsi, merre dolgoztunk korábban, milyen szakmát tanultunk, értünk-e a gépekhez. A többiek beleillenek az elképzelt képbe, én nehezen. Sem hazudni nem akarok, sem igazat mondani.

Hogy nézne az ki, ha elmesélném, hogy életemben nem végeztem még fizikai munkát, pénzért, írással, olvasással, szerkesztéssel és más haszontalan dolgokkal töltöttem az időm. Valahogy elkenem a konkrét választ. Dezső úr összehúzza szemöldökét, ráncolja homlokát. Na, ebből aligha lesz munka, tudatosul bennem.

Részlet Ádám Tamás Ázott munkásképek című készülő regényéből.

Gérecz Attila öröksége

A költő minden egyes versével megbocsát a világegyetemnek. Nem tudna sem önvallomást tenni, sem emberi sorsokat felszínre hozni, ha nem így lenne. Verse lehet akár meghökkenítő, akár emelkedett, akár balladisztikus vagy édes örömi, ha nem olvasható ki belőle az az érettség, hogy megbocsát a világnak, hogy nem szemlélheti részvétlenül az Univerzumot, akkor a vers csak létezik, de nem él. Akkor csak leírták, de nem alkották meg. Vörös Klára *Lakhelye a léleknek* című írásából valók a fent említett gondolatok.

Hiszem, hogy a füveskerti költőcsoport tagja, Gérecz Attila – 1956 egyetlen költő mártírja – is megbocsátott a világnak, amikor verseit írta. Azt pedig csak remélni tudom, hogy azért is megbocsát, ahogyan az utókor bánik vele.

A Kortárs Kiadó honlapján olvasható, hogy a méltán nagyra becsült Mátis Livia által alapított kiadó legfontosabb ars poeticája az egyszerű minőségeszmény és az értékteremtés gesztusa. Ennek a kiadónak a gondozásában jelent meg 2016-ban, az 1956-os forradalom és szabadságharc 60. évfordulójára *A Gérecz-hagyaték* című kötet. Aki elolvassa ezt a könyvet, szomorúan és elkeseredetten tapasztalja, hogy ez a kiadvány méltatlan a költőhöz. A kiadóvezető Horváth Bence egy vele készült interjúban úgy fogalmazott, hogy a Kortárs Kiadót a magyar szépirodalmi könyvkiadás hagyományainak egyik legrangosabb továbbvivőjeként, ápolójaként, irodalmi életünk egyik legbecsültebb műhelyeként emlegetik. Ezek után joggal merül fel a kérdés, hogy ez az értékelkötelezett kiadó hogyan jelentethetett meg egy ilyen fércművet? A szerző monográfiaként jelöli meg munkáját, amelyből éppen a legfontosabb, a korán lezárt költői életmű bemutatása hiányzik, valamint az, hogy ez az életmű hogyan járult hozzá a kortárs magyar költészet és a világirodalom gazdagításához. A művek által történő megközelítési mód helyett – amellyel megismerhetővé és értékelhetővé válhat Gérecz Attila költészete – a hidrogológus végzettségű szerző a költő élettörténetének feltérképezésére helyezi a hangsúlyt a birtokába került családi dokumentumok alapján. A közepes gimnáziumi dolgozat szintjén megírt dolgozathoz még a mérnöki pontosság is hiányzik, hiszen szerzője zömmel feltételes módon fogalmaz, vagy éppen csak sejtetni enged bizonyos történéseket. H. G., aki egy kivételes költői életmű gondozását magára vállalta, miután kijelenti, hogy „egyszer csak rend lett a fejemben, és átláttam az egész hagyatékot”, megpróbálja befeketíteni azt a füveskerti költőt, aki mellett Gérecz Attila költővé érett, és akinek a rendszerváltás után az első dolga az volt, hogy megkísérelje költőbarátja életművét a kortárs irodalomba beemelni. A 2012-ben Magyarország

Babérkoszorúja Díjjal kitüntetett költővel kapcsolatban olyan rágalmozó és becsületsértő kijelentéseket is tartalmaz a kiadvány, amely miatt fontolóra vehetné jogi lépések megtételét, de a nyolcvankilencedik évében járó Kárpáti Kamil már nyilván – József Attila szavaival élve – túllépett „e mai kocsmán”.

Az ugyancsak Kárpáti Kamil által alapított Gérecz Attila-díjjal kitüntetett Rózsássy Barbara költő a *Felvillanó vaku hamis fényénél* című kritikájában (Rózsássy Barbara: *Az érc negatívja* – Stádium Kiadó, 2017. p. 119–161.) szinte sorról sorra cáfolja a szerző állításait, és sorolja fel a kötet szakmai és morális hibáit. Két részletet citálnék a monográfia „szakmaiságának” (sic!) alátámasztására. Az egyik csak egy mondat, amely így hangzik: „Az eddigiekben próbáltam általánosan körüljárni, hogyan teremték a költők Vácot.” A Rákosi politikai börtöneiben raboskodó füveskerti költőkkel kapcsolatban hogyan engedhető meg ez a hangnem?

A másik idézet szintén magáért beszél, hiteltelenítve az egész „tudományos művet”: „Az eddigiekben részletezett adathiány, ha úgy tetszik töredékesség orvoslására elhatároztam, hogy bejáróm Gérecz Attila életének helyszíneit. (...) Óriási élményt jelentettek a börtönlátogatások, vagy éppen a Köztemető-beli sétán hallgatni a rabok zuhanyozás közbeni önfeledt ordibálását. Gyakran kiállunk alkonyat után a Duna-partra a Szentendrei-szigeten a Váci révnél, nézzük a vizet és a benne tükröződő börtön fényeit, s szinte várjuk Attilát, hogy felbukkanjon csibészes mosolyával. A parton állók pedig öleljék, csókolják, hogy szabadon újra köztünk lehet!”

Nem állt szándékomban reklámot csinálni a műkedvelő H. G. könyvének – az irodalomhoz kicsit is értő úgysem veszi komolyan –, de talán e halvány próbálkozás hírére felkapja végre fejét a szakma! A füveskerti költők, köztük Gérecz Attila szellemi örökségét több évtized mulasztás után ideje lenne megfelelő szakmai igényességgel az irodalmi köztudatba integrálni, mert, ahogyan Rózsássy Barbara *Füveskerti költők* című esszékötetében írja: „A közkinccs annak felismerése, hogy nemcsak az eredeti tehetség csodálatából fakadó öröm, de értékéhez fűződő érdekeink is közösek. Mert szükségünk van rá. Mert fényének gazdagságával bevilágít homállyal teli szobánkba, bevilágít társlanságunkba, s abból kiemelve újra eggyé tesz minket, együttgondolkodókká. Bizony csodálatos, hogy a hatvan éve halott költő egykori cellájának sötétsége miként szublimálódik verse által ránk vetülő világosságá. Ezt kell megértenünk és megélnünk. – Ahogy a Gérecz-verssorok mondják: »Az győzhet csak az utolsó hajrán, / aki a sorsánál nagyobb.« Ő már győzött, most rajtunk a sor, hogy felnyöjünk hozzá.”

ELISABETH BÉRCZY BERNSTRÖM

Mentsváram

Levelet pötyögtetek, bár tudom, késve indul útnak...
Már túl szeptember közepén, a Szürke Barát szüretén is túl,
egy előrehajolt estében, itt volnánk: én, és az uram.
Az ímént még hálózatom teraszán;
felettem, fenn az égen, *Vega* káprázott,
míg nyugaton felhők bomoltak, komoran.

Felülről, mert hegyoldalból látom: nyugatra,
a keszthelyi Hosszú-hegy lábánál: tengernyi fény.
Települések villanyos fényei, le a partig.
De túl a tavon is: mécsék sora...
Délre, szemben velem, karnyújtásnyira:
csaknem sötétben áll,
körvonalaival már a recehártyámra martan,
a nyaranta, éjszakákon fénypásztázta Várhegy.
A *Szigligeti vár*... Évszázadaival. Hány hős, és hány,
férfiszíveket gyűjtogató fehércseléd árnyának pihenőhelye...
Odébb, jobbra, de már a tó túloldalán,
a sárga viharjelző lámpa.
Első fokon villog... Még első fokon...

Kivártam künn, a nyolcat.
A pillanatot akartam, amikor pont megkondul, és aztán
csak cseng-bong a harang *Hegymagas* templomtornyában.
Számoltam ma este is: százhatvan ütés.
S megzendül rá a szomszéd falu, *Raposka* harangja.
Halkabban – pianissimo, hiszen távolabbi.
Ez a hangstaféta mindenkor visszhangra bírja szívemet.

Közben belém esett a szomorúság.
Hogy honnan, és miért, meg nem tudnám mondani.
Talán neked is volt már részed hasonlóban...,
hogy *egy magában* lehet a lélek, akkor is, ha közel a társa...
E szentiment hatása alatt gurultam be kerekesszékekben,
a munkapadomhoz.

Írok. Jobban mondva: szavakat ejtek foglyul,
de csak azért, hogy szabadon engedjem őket. Röpüljenek!
„Mint oltatlan tűzhelyről a parázs / Röpül...”
Szórássan szét, „...hol csak ember él!”
Mily magasröptű altruizmus! Könnyű kitalálni: Shelley-től,
visszaadva a legszebb költői rezdüléssel,

Tóth Árpád pennájától.

Az *Óda a Nyugati szélhez* V. tételének „prófétás” varázsszavai.
Mikor úgy felkiáltanék én is: „...Óh, te Szél!”
De most épp csend van. Valahol készül...
vagy már úton is van...

Fújja majd, s zúgni fog, de hogy! Törni, dönteni akar.
Ha nem, hát legalább süvíteni; hajlítani a hajlíthatót...
Tépni a lombot... Mert ma délután megrendülten láttam:
a *thyrsusok* nem egy levele már bíborba fordult,
mikor a fekete szőlő *gerezdjei* még kacson.

Fázom... Benn, a házban... de eszembe jut más is.
Szólítom hát az uramat... és elkezdem magázni...
az emberemet...

Fura még az én fülemnek is:

Szítana lángot a kályhában, *Hékám?*

Tölthet az ónkupámba is... Abból az óvörösből!
A báránybőrt, a fekete rackáét, pedig tegye,
hová régente a kezét szokta volt: ide, a térdemre.
S gyűjtson *Kend* fáklyát! – A teraszon..., hol máshol?
Mert csak kikíváncsozom.

Aztán, egy szó nem sok, annyit se!
Hadd merengjek kicsinyt, míg úton van a *Szél*...

Szent György-hegy, 2017. szeptember hava

CSERNA CSABA

Áldás, békeség

F1956. október 23-a után, falusi kisgyermekként, társaimmal néztük az eget, vártuk az amerikai repülőket, és köveket gyűjtöttünk, ha a ruszkek érnének ide előbb, jól megdobáljuk őket. Pár nap múlva szüleim már a lakásból sem engedtek ki. A ruszkek egyelőre nem jöttek, fontosabb volt nekik a főváros, de valahogy az amerikaiak sem akartak megérkezni. A valódi fegyverek ropogása, és a verbális fegyverek csörtéje közben, a fejünk felett megkötötték aljas paktumukat. A mi generációnknak ekkor ívódott a vérébe, hogy csak magunkra számíthatunk. Valamint ekkor alakult ki bennünk a csendes, összekacsintó óvatosság. Ugyanis 1957. május 1-jén, a közel félmillió felvonuló már a tribünön integető-nevetgélő hóhérait éllette; és még ma is, hatvan évvel a forradalom után, terrort, pocsolyás szocializmussal, rendszerváltással a hátunk mögött, van, aki november 4-ét, a forradalom vérbefojtását ünnepli.

Ezekkel a gyötrő emlékekkel indultam a Győr-Sopron megyei Levélre, hogy meghallgassam a Vári Irodalmi Színpad egykori rendezőjének, Debreczeni Tibornak, mesteremnek krónikás énekét, amit az adonyi református lelkész Gáll Ká-

Kapui Ágota

November 4.

Jaj a legyőzötteknek, barátom, jaj annak is, ki legyőzött, ki épp arra járt egy este, vagy aki csak levegőzött. Kinek nem nyílt ki az ajtó, azt a halál kapta vállra, s átvonszolta ernyedt testét zsákmányként a másvilágra. Jaj annak ki zászlót bontott, s lengő lódenkabát szárnya repítette merész tettét újságpapír oldalára. Kinek mosolyát a börtön porrá törte, mint a csontot, jaj volt annak, kit legyőztek: vakmerőt és sült bolondot. Gyermeket, kit a szabadság úgy vonzott, mint töltött puska, s hogy a halál ott a sarkon éppen rá vár, nem is tudta... Jaj annak, akit legyőztek: csak egy nemzet csak egy ország – szemérről a hályog-múltat novemberi ködök oldják.

rollyal adott elő a hatvan évvel ezelőtti eseményekről, keserűen büszke történelmükről. – Kíváncsi voltam, mi újat mondhatnak még az 56-os forradalomról?

Még szinte el sem indultam, de a Kelenföldi vasútállomás 1861-ben átadott épületénél máris egy groteszk időutazás vette kezdetét. Belépve a váróterem ósdi, nyikorgó lengőajtaján elgondolkodtatott, hogy a 60-as években lerakott, ásatag márványmozaik padló, rosszabb állapotban van, mint az Aquincumban feltárt kétezer éves rokona. De ezt nyilván az előre nem kalkulált hatalmas forgalom okozza, nyugtattam magam.

A valódi fegyverek ropogása, és a verbális fegyverek csörtéje közben, a fejünk felett megkötötték aljas paktumukat.

Óvatosan a pénztárlapokhoz imbolyogtam; az egyik tábla tájékoztatta a gyanútlan utazókat: „Az üzlet nov. 29-én bezár, a cég működése folytatódik a Vasút Sörözőben a villamos megállóban. Üzemeltető Csibe Csaba BT.” Mikor, miért, merre(?) – megfektéseket kérjük a keltetőben leadni, kultúraantropológusok előnyben.

A másik ablaknál műanyag üvegből olaszrizling aromát kortyolgotó honfitársunk üvöltözött a mobiltelefonjával: *Engem ne nézz csicskának te köcsög!* – amire fegyelmezően válaszolt a hangosbemondó: *Gyorsvonat érkezik a 15. vágányra Csornáról!*

A harmadik ablakban magyar és angol nyelvű iromány tudatta: *Elveszett a gyűrűm. Keresem. Ha megtalálsz, hívd fel a 20/349 36 XX számot.*

Az olaszrizlinges összeakadt szemekkel próbálta formába önteni mondandóját: – *Kisszívem, hát mi azisten vagyok én neked?*

Bíró József

Imádság helyett

Kocsis Zoltán zongoraművész emlékére

AGNUS DEI / – az utóbbi esztendőkből – / sokat / sírok / írhatom – mondhatom úgy is / zokogok / majdhogynem / életkorral járó túlérzékenység / (?) / nem / (!) / habár / lehetne / nos / akkoriban eszméltem / ... / (!) / ... / gyermekkor / ... / egészen pontosan / : / '56 november / rám lőttek / azóta / mindennemű / alávaló igazságtalanság / vacak film / halálhír megríkat / ... / és / látványosan / van / ... / pedig / ... / MA éppenséggel / ... / staccato / ... / némán / fél esztendővel / másfél hónappal ezelőtt / szintígy

A terem bal sarkában berácsozott, lelakatolt MÁV–START feliratú bódé tájékoztatta az erre kalandozókat, hogy az információ ott megszűnt, és fáradjunk kicsit odébb, egy fa ajtóhoz.

Szemben két beszögelt nyílás azt sugallta: a vágányok sikeres megközelítése érdekében jobb megkerülni őket. De mielőtt teljes nosztalgikus letargiába estem volna, valahol fent a magasban kigyúltak a ledlámpák könyörtelen csillag fényei az induló és érkező vonatok adataival.

A hangosbemondó, nevéhez méltó erővel magyar angolul is közölte, hogy személyvonat érkezik a 3. vágányra és indul „Győr állomásra”. A párás homály jobb oldalán a nemzetközi pénztár világolt, amit ennek ellenére csak vízhatlan cipőben lehetett megközelíteni, a csendes és kitartó eső ugyanis már átküzdötte magát a mennyezeten; langyos unalommal várakozott, velünk együtt. A keresztretjvényt fejtő pénztárosnő ez cseppet sem zavarta. Szerencsére a belföldi ablakhoz tartoztam. Előadtam a hölgynek a MÁV, ELVIRA fedőnevű internetes szolgáltatásának kulcsszavait, valamint kívánságaimat. Főlényesen legyintett. Beletúrt salátaszerű menetrend-könyvébe, és porig alázta a vonatok indulásáról melengetett információimat, valamint ELVIRA kolléganőjét.

A helyjegy megvásárlása után magához csalogatott a RELAY vörösen világító, EU-konform felirata, hogy: MEGNYITOTTUNK, és újságot árulnak benne. De közel hajolva rögtön orrba vágott a kézzel írt tábla, hogy ZÁRVA.

Indulás előtt megpróbáltam felkeresni az illemhelyet, ami érthetetlen okból az épületen kívülre került. A szakadó esőben, az őszi falevél szőnyegen becsúszkáltam a citromsárga házba. A FÉRFI feliratú ajtó zárva volt, piros nyíl mutatta, hogy a nőibe lépjek be, ahol egy WC-s bácsi fogadott. Fejformája és arc-színe pálinkás üvegbe szorult vilmoskörtére hasonlított.

Gulyás lelkész egy ávos főhadnagy életét is megmentette, aki mellette vallott a tárgyaláson...

- Mennyit kóstál a kisdolog? – kérdeztem.
- 100 forint zenés felárral együtt – jött a szakszerű válasz. Miután becsuktam az ajtót, elkiáltotta magát:
- Kultúrprogram!

A hangszóróból Kurtág György *Játékok* című darabjának megindító részlete hangzott fel. Nem akartam hinni a fülemnek. A dolog végén, meglátva a lehetőséget, nem mertem kezdet mosni. Amikor a fizetésre került a sor, elmosolyodott:

- Kurtág! Szeretem.
- Mi volt az előző foglalkozása?
- Pénzügyőr és rendőr voltam.
- Szép, hogy így szereti a mai klasszikusokat.
- Felugrott, tisztelgett és kezét ráztunk.
- Áldás, békesség! – köszönt el.
- Ráadásul református? Áldás, békesség!

Kisétáltam a friss levegőre és elméláztam: ha mégsem telepítik át ide a Déli pályaudvart, talán ezeket a leharcolt, ütötköpött, roskatag épületeket is itt hagyják nekünk a múlt századból? Mire is emlékeztetnek?

Az átszállással bonyolított vonatkozás, és más jelentéktelenebb meglepetések után, a levéli állomáson már nem értek különösebb benyomások. – Sajgó szívvel ültem be az előadásra.

A szépen kivitelezett est Gulyás Lajosnak az 1956-os forradalom után ártatlanul börtönbe vetett és kivégzett református papnak, és közvetve sok ismeretlen sorstársának állított megrendítő emléket.

Miként azt a Magyar Távirati Iroda 1957. december 30-án hírül adta, a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa kitüntetésben részesített számos egyházi személyiséget: „Az ellenforradalom alatt a népi hatalom mellett tanúsított bátor helytállásukért, és az elmúlt egy év alatt szocializmust építő hazánk és népünk érdekében a békemozgalomban, valamint az állam és az egyház jó viszonyában kifejtett áldozatos munkásságukért”.

Gulyás lelkész egy ávos főhadnagy életét is megmentette, aki mellette vallott a tárgyaláson, de a vérbíró ez az enyhítő körülmény nem érdekelte, és halálos ítéletet hozott.

Gulyás Lajos életéért egyik kiténtetett sem fellebbezett kegyelemért az Elnöki Tanács Elnökéhez.

„Boldogok, akik háborúságot / szenvednek az igazságért: mert övék / a mennyeknek országa.” (Máté 5,10)

Búvópatak

Polgári, kulturális és társadalmi
havilap – www.buvopatak.hu

Alapító, főszerkesztő: CSERNÁK ÁRPÁD

Tervezőszerkesztő: CSERNÁK BÁLINT

Főmunkatárs: FARKAS JUDIT

Olvasószerkesztő: Tamásné Horváth Katalin

Munkatársak: Gera Katalin, Lukács János,

Németh István, Papp Árpád, Sarusi Mihály, Szutrély Péter

Nyomdai munkák: Pethő Kft, Kaposvár, Fő utca 57.

Felelős vezető: Pethő László

Sokszorosítás ideje: 2017. november

Sokszorosítás sorszáma: 11/2017.

E-mail: posta@buvopatak.hu

ISSN 1588-9335

Kiadja: BÚVÓPATAK ALAPÍTVÁNY

Kaposvár, Somssich P. u. 11–13. I/12.

A kiadásért felelős: Csernák Árpád

A Búvópatak Alapítvány számlaszáma:

10918001-00000012-93920004 UniCredit Bank Hungary Zrt.

BÚVÓPATAK ALAPÍTVÁNY

Függetlenséget hazánkna – Ország László elektrográfíája

A novemberi szám megjelenése – egyéb forrás híján – néhány szerzőnk és a BÉRES ALAPÍTVÁNY nagylelkű adományának köszönhető.

*Tizenöt éves
a Búvópatak*